

**AFINITATS LÈXIQUES CATALANOARAGONESES
EN LA TOPONÍMIA VALENCIANA DE FRONTERA
I LA SEUA PROJECCIÓ EN TERRES ARAGONESES**

Joaquim MARTÍ MESTRE*
Universitat de València

RESUMEN: Este artículo confirma la continuidad y las afinidades léxicas entre el aragonés y el catalán, de las cuales participa también con frecuencia el occitano, a través del estudio del léxico que forma parte de la toponimia valenciana de frontera y de su proyección en tierras aragonesas. Comprobamos también cómo esta comunidad léxica catalanoaragonesa sobrepasa a menudo estos límites y se extiende a las hablas peninsulares orientales, desde Navarra y La Rioja hasta la Andalucía oriental, pasando por Soria, Cuenca, Albacete o Murcia. Asimismo la consulta de una abundante bibliografía aragonesa nos ha permitido aportar nuevos datos sobre el vocabulario aragonés, con relación a los diccionarios históricos, etimológicos y normativos de referencia: nuevas formas léxicas, aportación de documentación medieval, pervivencia actual o ampliación de la extensión territorial de las voces.

PALABRAS CLAVE: Toponimia valenciana de frontera. Comunidad léxica catalanoaragonesa. Vocabulario aragonés.

ABSTRACT: This paper confirms the lexical continuity and affinities between the Aragonese and the Catalan languages, from which the Occitan also participates frequently, through the study of the vocabulary which appears in the Valencian frontier toponymy, and its projection in Aragon. We also verified how this Catalano-Aragonese lexical community often exceeds these limits, and it spreads to the Eastern peninsular dialects, from Navarra and the Rioja to Eastern Andalusia, passing by Soria, Cuenca, Albacete or Murcia. In the same way, the study of wide Aragonese bibliography has allowed us to give new data about the Aragonese vocabulary, in relation to the historical, etymological and normative dictionaries of reference: new lexical forms, contribution of medieval documentation, present continuity and widening of the geographical extension of the words.

KEYWORDS: Valencian frontier toponymy. Catalano-Aragonese lexical community. Aragonese vocabulary.

* joaquin.marti@uv.es

RÉSUMÉ : Cet article confirme la continuité et les affinités lexicales entre l'aragonais et le catalan, auxquelles participe également souvent l'occitan, à travers l'étude du lexique qui fait partie de la toponymie valencienne de frontière et de sa projection sur les terres aragonaises. Nous y apprenons également la façon dont cette communauté lexicale catalano-aragonaise dépasse souvent ces limites et s'étend aux langues péninsulaires orientales, depuis la Navarre et La Rioja jusqu'à l'Andalousie orientale, en passant par Soria, Cuenca, Albacete ou Murcie. De même, la consultation d'une abondante bibliographie aragonaise nous a permis d'apporter de nouvelles informations concernant le vocabulaire aragonais par rapport aux dictionnaires historiques, étymologiques et normatifs de référence : nouvelles formes lexicales, apport de documentation médiévale, et survivance actuelle ou élargissement de l'extension territoriale des voix.

MOTS-CLÉS : Toponymie valencienne de frontière. Communauté lexicale catalano-aragonaise. Vocabulaire aragonais.

Les terres valencianes participen històricament del contacte entre el català i l'aragonès. Al País Valencià hi hagué des dels inicis una convivència entre l'aragonès i el català dels repobladors, tant pel veïnatge entre les zones predominantment repoblades per catalans o per aragonesos (influència d'adstrat) com perquè en totes les comarques valencianes s'assentà gent d'una i altra procedència, i si bé finalment acabà imposant-s'hi una llengua o una altra, segons quina fos la població majoritària, la convivència entre ambdós grups humans hi va existir, amb les consegüents repercussions lingüístiques. En les zones de predomini català els aragonesos acabaren assimilant-se al català, que era també la llengua administrativa del regne i l'idioma de prestigi, però no sense deixar marques sobre aquesta llengua.¹ En les zones occidentals del regne, de predomini aragonès,² es produí el fenomen invers, l'absorció dels catalanoparlants, minoritaris, els quals deixaren també les seues empremtes lingüístiques en el castellanoaragonès. A aquestes relacions humanes dins el territori valencià cal sumar l'intercanvi econòmic i comercial entre les terres aragoneses i valencianes, al llarg de tota la Baixa Edat Mitjana amb prolongació pràcticament fins als nostres dies, el qual contribueix també a la penetració en valencià de formes aragoneses.³

¹ Tinguem en compte que el nombre de repobladors aragonesos en terres de predomini català fou també important. Segons Guinot (1999: 260), des de Morvedre cap al sud, el percentatge de repobladors d'origen aragonès se situa entre el 30 i el 40%, i en alguns llocs, com Cocentaina, superaren aquests percentatges (cf. Ponsoda, 1995).

² Cal tenir en compte que entre els repobladors aragonesos de les terres valencianes hi hauria diferències lingüístiques segons la seua procedència, de les terres del Pirineu o de les terres de Saragossa i Terol. Aquesta darrera varietat era diferent de l'aragonès pirinenc, era una llengua que havia rebut, i rebia, des dels segles XII i XIII, influències catalanes i castellanes, pel contacte amb aquests pobles després de la seua baixada dels Pirineus al pla i de la unió d'Aragó amb Catalunya, a les quals cal sumar les influències dels pobladors occitans, sobretot gascons, establerts a Aragó (cf. Alvar, 1953: 16-17 i 1999: 42-52; Enguita, 1991: 57-59 i 62-63; Lagüens, 1999: 182-186; Guinot, 1999: 251-256 i 2002: 90-92).

³ Destaca el comerç de cereals, carns i llana procedents d'Aragó, així com la transhumància dels ramats que es dirigien als pasturatges valencians (cf. Veny, 1991: 110; Gimeno, 1995: 80-83; Casanova, 1998: 609; Rubio Vela, 2002; Castán Esteban, 2002: 16-17).

Per tot això, des del mateix moment de la creació del regne de València, l'aragonès ha actuat directament sobre el català,⁴ i també indirectament com a llengua transmissora de castellanismes.⁵ Però no tots els mots comuns entre l'aragonès i el català són préstecs. En aquest sentit, Veny (1991 i 2002), en referir-se a les concommitàncies entre les dues llengües, cridava l'atenció sobre la necessitat de diferenciar els manlleus en una o en una altra direcció de les correspondències degudes a la «continuitat d'àrea lingüística» en els dialectes constitutius, la qual dona lloc a mots amb un origen comú en les varietats implicades. En el cas del valencià, dialecte consecutiu, proposava un mètode basat en la geolingüística i en la documentació per a identificar els possibles aragonesismes.⁶ Aquest criteri es pot completar amb la consideració de la forma dels mots (cf. Casanova, 2002: 1663) i amb la cronologia (cf. Frago, 1980b: 411-412). Així, doncs, en valencià trobarem mots compartits amb l'aragonès que formen part d'un fons lexical catalanoaragonès comú,⁷ o fruit d'antics préstecs, que es troben també en els dialectes matrius, heretats dels repobladors, així com veus d'origen aragonès peculiars del valencià.

Tenint en compte les observacions anteriors, en aquest article ens agradaria proporcionar noves mostres de les afinitats i correspondències lèxiques entre les terres valencianes i aragoneses, a través de la toponímia de dues comarques veïnes, una de llengua catalana i l'altra de base lingüística aragonesa,⁸ i al mateix temps confirmar la continuïtat dels tipus lèxics analitzats en terres aragoneses, aportant, si és possible, noves dades sobre el lèxic aragonès i català.⁹ Es tracta de les comarques valencianes del Camp de Morvedre i de l'Alt Palància, històricament relacionades,¹⁰ que formen una zona de frontera lingüística entre el català i el castellanoaragonès,

⁴ Com també el català ha actuat sobre els parlars aragonesos valencians. A més de la influència directa, davant la pressió creixent del castellà en aquests parlars de base aragonesa, el català també pot haver ajudat a la pervivència de determinats termes aragonesos comuns o semblants als catalans corresponents (cf. Padilla i Martínez, 1999: 233 i 236-237).

⁵ Com diu Frago (1980a: 410), Aragó «fue tránsito obligado para el contacto de Castilla con buena parte de la geografía de habla catalana, y puente ideal para las palabras que emigraban entre el Centro y el Oriente de la Península».

⁶ «Quan un element lingüístic apareix solament en aquest dialecte i, en canvi, no es registra mai en els dialectes matrius septentrionals, ni antics ni moderns, i sí, en canvi, en els aragonesos, podem pensar en una probable influència d'aquests» (Veny, 1991: 104), tenint en compte, a més a més, que «en l'aspecte geogràfic, el tortosí no és un obstacle, ja que participa sovint de les solucions valencianes per raons de veïnatge i d'organització eclesiàstica» (ibídem, pp. 106-107).

⁷ A la comunitat constitutiva de trets entre l'aragonès i el català se suma sovint l'occità, i especialment el gascó. L'afinitat lèxica hispànica depassa sovint els límits catalanoaragonesos i s'estén als parlars orientals, des de Navarra, La Rioja, Sòria, Conca, Albacete, Múrcia fins a l'Andalusia oriental. Recordem en aquest sentit les paraules de Colón (2002: 576) sobre l'existència de «dos grandes bloques léxicos dentro del castellano, uno oriental y otro occidental».

⁸ Estudiem ara els topònims amb correspondències catalanoaragoneses, però sense equivalents toponímics en l'una i l'altra comarca. En una altra ocasió ens hem ocupat dels topònims coincidents en les dues zones (Martí Mestre, 2008).

⁹ Tractem principalment de fornir nova documentació i noves dades a la que ofereixen els diccionaris etimològics de Coromines (*DCECH* i *DECat*), l'*Onomasticon Cataloniae* del mateix autor, el *DCVB* i el *DRAE*, i tenim en compte els estudis i repertoris lèxics i toponímics sobre ambdues varietats lingüístiques.

¹⁰ Sobre els processos de poblament del Camp de Morvedre i de l'Alt Palància i sobre les relacions humanes entre aquestes comarques, vegeu Iborra Lerma (1981), Gómez Casañ (1988), Guinot (1999: 230-233), Borja Cortijo (1999 i 2001), García i Osuna (2000) i Castán Esteban (2002).

i per tant, són una àrea favorable per a l'estudi del contacte lingüístic catalanoaragonès, del qual participa amb freqüència l'occità.

1. *L'Alfás* és una partida d'Altura (Alt Palància); segons Nebot (1991: 328), procedent de l'aragonès *alfaz*. El mot *alfaz* 'alfals' es troba també com a apel·latiu a l'Alt Palància i a l'Alt Millars, pronunciat *alfás* en els pobles amb «seseo» (Monzó, 1951: 204; Nebot, 1983: 61; Alba, 1986: 106; Villanueva, 1996: 53; Tudón, 1999: 176; Garcia Perales, 2001). En el *DRAE* es recull *alfaz* des de l'any 1927, com a aragonès, en qualitat de sinònim del castellà *alfalfar* 'tierra sembrada de alfalfa'. Coromines (*DECat*, I, 178; *DCECH*, I, 145-146) recull la forma *alfaz* només en Borao, tot afegint l'observació «que no sabem d'on [la] treia». Però el ben cert és que *alfaz* 'alfalfa' es troba en terres aragoneses, amb profusió per Terol (*ALEANR*, mapa 505; Castro Merino, 1992: 6; López Navarrete, 1992: 13; Martín Pardos, 1994: 21; Negrodo, 2001-2002: 92; Mercadal, 2004: 17; Moneva, 2004: 75), i arriba a l'Alt Aragó (Ariño, 1980: 29; Nagore, 1999: 141). Figura així mateix en Pardo Asso (1938: 25), juntament amb *alfalz*, que sembla ser la forma més estesa a l'Alt Aragó (Nagore, 1999),¹¹ amb presència també per altres llocs d'Aragó (Quintana, 1976: 67; Buj, 2001: 192), documentada ja al segle xv (cf. Sesma i Líbano, 1982: 75). Es tracta d'un tipus lèxic emparentat amb el català *alfals*, que en terres valencianes coneix amb més extensió la variant sense *l* en la síl·laba final *alfàs*, documentada des de finals del segle xv (cf. *DECat*, I, 178).

2. *L'Almenà* és el nom d'una partida d'horta d'Algar (Camp de Morvedre) (Martí, 1998: 12), on s'usa també com a apel·latiu. Variant formal d'*almenara*, arabisme conegut en valencià, documentat des del segle xvii (cf. *DECat*, I, 214). El substantiu *almenara* es coneix també en les comarques valencianes de base aragonesa (Torres Fornes, 1903: 183 i 253; Monzó, 1951: 205; Llatas, 1959: I, 98; *ALEANR*, mapa 91; Aleza, 1980: 88; Villanueva, 1996: 53), així com a Aragó, on es documenta ja al segle xiii (Frago, 1980b: 32).¹² Figura en el *DRAE* com a aragonès, amb els sentits de 'zanja por la cual se conduce al río el agua que sobra en las acequias' i 'compuerta para la distribución del agua de riego'. Segons Coromines (*DECat*), ara és un mot poc conegut. Siga com siga, figura en els diccionaris aragonesos dels segles xix i xx (Bernal i Nagore, 1999: 60; Peralta, 1853: 3; Borao, 1859: 109; Pardo Asso, 1938: 26; Andolz, 1977: 13), i actualment es recull a diverses parts d'Aragó i Navarra (Iribarren, 1952: 41; Quintana, 1976: 67; Frago, 1980b: 32),¹³ i és corrent a la toponímia aragonesa (Muñoz, 1974: 24; Callado, 1974: 23; Ariño, 1980: 30; Frago, 1980b: 32; Río,

¹¹ En Nagore (1999) també es recullen les variants *alfal*, *alfalce*, *alfals*, *alfalse*, *alfalze*, *alfalzo*, *alfance*, *alfange*, *alfanse*, *alfanz*. Per a les variants d'aquest mot, vegeu també Rohlfs (1985: 11) i l'*ALEANR* (mapa 505).

¹² Casanova (2002: 1671) el situa entre els arabismes comuns al valencià i a l'aragonès, dels quals es fa difícil saber si en valencià entren a través de l'aragonès o no.

¹³ A Saragossa, *almenarero* 'guarda de una almenara' (Moneva, 2004: 75); a Pedrola (Saragossa), *almenara* 'edificio propiedad del Canal Imperial de Aragón' (<http://usuarios.lycos.es/Pedrola1/diccionario.html>).

1999: 237), també en diminutiu, *Almenareta*. Arriba fins a terres murcianes, encara que actualment hi és més aviat rar (Gómez Ortín, 1991: 42).¹⁴

3. *Els Alterons* és una partida d'Alfara de la Baronia (Camp de Morvedre), formada per diversos turonets o alterons; a Sagunt també hi ha un paratge conegut com *els Alterons*. A Algímia de la Baronia hi ha *els Alterons de Ielto*, que designen unes lleus elevacions del terreny (Martí, 1998: 38). El mot *alteró* 'petita elevació del terreny' s'estén per tot el País Valencià, així com a les parles catalanes de Terol i al sud de Catalunya (cf. *DCECH*, I, 220; *DECat*, I, 229; *DCVB*, I, 555). Aquest tipus lèxic té, així mateix, una notable extensió en terres aragoneses: *alterón*, *altero* 'elevación de un terreno, montículo, altozano', 'cerro', 'ribazo', 'montículo', 'bancal de tierra, caballón', 'desnivel en un campo de cultivo que no es llano' (Quintana, 1976: 67; Frago, 1982: 30; Nagore, 1999: 156; Romanos, 2003: 136; Mercadal, 2004: 19; Rodés, Maza i Gavín, 2005: 48; Mostolay, 2007: 69),¹⁵ *altirón* 'altura, elevación de un terreno, cumbre, montaña' a Navarra (Iribarren, 1952: 43), *alterón* 'pequeña elevación de terreno', 'escalón, obstáculo' a La Rioja (Pastor Blanco, 2004: 55); també a Múrcia: *alterón* 'elevación del terreno, montículo, otero, altozano' (Gómez Ortín, 1991: 43; Ortuño i Ortín, 1999: 40); i arriba a La Mancha (Serna, 1983: 41; Gargallo, 1987: 808), i a Ciudad Real.¹⁶ Es troba també en les comarques valencianes de parla castellanoaragonesa i murciana (Monzó, 1951: 205; Llatas, 1959: I, 100; Guillén, 1974: 242; Aleza, 1980: 45, 124; Rosselló, 1986: 485; Alba, 1986: 106; Gargallo, 1987: 807-808; Martí i Aparicio, 1989: 16; Sánchez, 1998: 22). Es demostra la notable extensió d'*alterón* en les terres orientals peninsulars, i no únicament a Múrcia com figura en el *DRAE* i en *Coromines* (*DECat*, *DCECH*).¹⁷

4. Segons Torres Fornes (1903: 233), *Arbellones* és una partida de Sogorb (Alt Palància), que creu d'origen aragonès. El mot *arbellón* es coneix també a Sogorb com apel·latiu, 'desaguadero en calles y patios', juntament amb la variant *albellón* 'albañal' (Torres Fornes, 1903: 252 i 254). En la mateixa comarca, a Sot de Ferrer *arbellón* 'hendidura en el umbral para el paso del carro' (Ríos, 1989: 123). *Arbellón* i *albellón* es troban igualment a altres comarques no catalanoparlants del País Valencià (Monzó, 1951: 206; Guillén, 1974: 241; Martí i Aparicio, 1989: 18; Briz, 1991: 102; Sánchez, 1998: 25; Pastor i Hermosilla, 2000: 350). *Coromines* (*DCECH*, I, 113; *DECat*, I, 143) considera *albullón*, *albollón*, *albellón* un tipus lèxic aragonès i castellà oriental, que recull en fonts antigues d'aquesta procedència.¹⁸ Actualment localitza *albellón* a

¹⁴ A Lorca i Mazarrón es troba la *sierra de la Almenara* (Vallcanera, 1976: 14).

¹⁵ A Terol al segle xv es documenta *altera* 'muro de pequeña altura' (a. 1468) (Terrado, 1991: 227). També en la toponímia: *Alterón*, *Altero*, *Altirón* (Callado, 1974: 23; Ariño, 1980: 31).

¹⁶ Cf. <http://www.geocities.com/fuencialientecr/vocabulario.htm>

¹⁷ En el *DRAE* *alterón* 'prominencia, protuberancia' figura com a propi de Múrcia; i *altero* 'montón, pila' com a mexicà. El *DCECH* no recull el mot *altero*.

¹⁸ *Albullón* i *albollón* els localitza al segle xiii, i *albellón* en fonts aragoneses a finals del segle xv, i en murcianes al segle xiv (*DCECH*, I, 113; *DECat*, I, 143).

Múrcia.¹⁹ De fet, en l'actualitat continua en ús també en terres aragoneses i navarreses, sobretot en la variant alterada amb *r* *arbellón*, no enregistrada per Coromines (*DCECH*, *DECat*), 'desaguadero de estanques, patios, calles, campos, etcétera', 'orificio de entrada de agua para riego' (Pardo Asso, 1938: 36; Iribarren, 1952: 55; Quintana, 1976: 68; Andolz, 1977: 22; Nagore, 1999: 199; López i Montaner, 2000: 82; Castillo, 2001: 29; Garcés, 2002: 51; Romanos, 2003: 140; Mostolay, 2007: 81); a Orés (Saragossa) *arbullón* (Romanos, 2003: 140); a la ribera del Huecha, *arbollón* (Frago, 1980b: 36), que Coromines (*DECat*) troba també en un document de Guadalajara de 1496. Aquesta mateixa forma *arbollón* figura en Covarrubias, a principis del segle XVII, 'el desaguadero hecho en redondo por donde se desagua algún estanque o agua detenida' (1977: 138).²⁰ També es coneix a Aragó la forma *albellón*, que recullen Peralta (1853: 2), Borao (1859: 107) i Andolz (1977). Es tracta d'un mot anàleg al català *albelló*. Aquest, documentat des del segle XIII, té la seua major vitalitat en terres valencianes,²¹ on coneix també, entre altres, la variant *arbelló* (cf. *DECat*, I, 142-143; *DCVB*, I, 425-426 i 821), coincident amb l'aragonesa *arbellón*.

5. La *Badina* és una partida de Begís, i la *Balsa Badina* es troba a Higuera (Alt Palància) (Nebot, 1991: 326). A Sogorb, *badina* 'balsa o charca de agua detenida en los caminos' i *badinal* 'el sitio o paraje donde con frecuencia se forman las charcas' (Torres Fornes, 1903: 255); a la Vall d'Almonesir, *badina* 'charca siempre llena de agua de más de un metro de profundidad, en los ríos' (Barberá, 1962: 247); a l'Alt Millars, *badina* 'charco de caminos' (Monzó, 1951: 207), 'charca' (Alba, 1986: 110); a Lludient es troba la *partida de la Badina* (Alba, 1992: 188). En el *DRAE* *badina* 'balsa o charca de agua' figura com a aragonès. El *DCECH* (I, 452) el documenta per primera vegada en *Autoridades* i el considera un mot aragonès, que s'estén fins el català i el gascó limítrofs (Frago i Aran). En canvi, en el *DCVB* (II, 203) consta com a arabisme, però no com a aragonesisme del català. Aquest diccionari el recull a la Ribera de Cinca, Calaceit, el Maestrat i Castelló. En aragonès es troba en els diccionaris de Peralta (1853: 5), Borao (1859: 120), Pardo Asso (1938: 45) i Andolz (1977: 29), així com en Nagore (1999: 246-247). No es limita a l'Alt Aragó (cf. Rohlf, 1985: 28; Coronas, 2007: 22; Mostolay, 2007: 94). Es troba també per les comarques de Saragossa i Terol (Muñoz, 1974: 28; Callado, 1974: 27; Quintana, 1976: 68; Frago, 1980b: 42; Gil, 1999: 19; Moneva, 2004: 81), i arriba a Navarra (Iribarren, 1952: 69), La Rioja (Pastor Blanco, 2004: 82), Andalusia, sobretot a la part oriental (cf. Colomina, 1991: 107; Martines,

¹⁹ Pel que fa a les terres murcianes, en García Soriano (1932: 5) *albellón* 'alcantarilla, sumidero de las calles', 'brenca o boquera de acequia'; el primer sentit també en Ortuño i Ortín (1999: 37). Al nord-oest murcià *arbellón*, *arbollón* 'albellón, desaguadero de estanques o balsas, patios, corrales, etcétera', 'agujero o boquete que sirve de entrada para las aguas de riego' (Gómez Ortín, 1991: 58). *Albellón* i *albellón* s'hi documenten ja als segles XIV i XV, respectivament (Colomina, 1995: 247). Montoya (1995: 1052) recull el topònim *Los Albellones* a Múrcia.

²⁰ Les confusions entre les líquides *l* i *r* són corrents i antigues en aragonès, com en català. Cf. l'aragonès *arbañil* 'albañil' (Nagore, 1999: 199; Negredo, 2001-2002: 94).

²¹ No és exclusiu, però, del valencià. En l'actualitat, segons Coromines (*DECat*), continua bastant viu en diverses zones del Principat, sobretot el Migjorn, i conserva plena vigència a les Illes. Antigament tingué una major extensió, i arribà a ser ben usual a Barcelona.

2000: 154), amb les variants *badía* 'charco grande de agua' (Almeria) (Escobedo, 2003: 39) i *vaína* 'primer golpe de agua en un desbordamiento o acequia' (Cúllar, Baza) (Gómez Ortín, 1991: 76), i a Múrcia: a Caravaca, *baina* 'charco, lugar hondo en que se estanca el agua' (Gómez Ortín, 1991: 76).²² Casanova (2002: 1671-1672) el situa entre els arabismes comuns a l'aragonès i al valencià, que és difícil saber si en valencià entren a través de l'aragonès.

6. A la Serra de la Calderona, en la convergència dels termes de Sagunt, Albalat, Nàquera i El Puig, es troba *el Cabeç Bord* (Alcaide, 1995: 333; *OnCat*, III, 78). A la partida de Montíber, a Sagunt, hi ha dos pujols anomenats *el Cabeçol* i *el Cabeçolet* (Alcaide, 1995: 334); a la Vall de Segó es troba *el braçal del Cabeçol* (Arnal i Coloma, 1995: 422); en la toponímia antiga de Torres Torres documentem una *partida dels Cabeçols* o *del Cabeçol* (Martí, 1998: 150-151). Segons Coromines (*DECat*, II, 511; *DCECH*, I, 711-712; *OnCat*, III, 160), l'ús toponímic de *cabeç* (*cabeço*) 'cerro' i els seus derivats (*cabecet*, *cabeçot*, *cabeçol*, *cabeçolo*) és sobretot valencià. Hom documenta *cabeço* com a genèric toponímic ja al segle XIII, a Morella, Benassal i Vilafranca (Fuster Broch, 1995: 291); Coromines (*DECat*, II, 511) recull *los Cabeçolos de Cullera* també al segle XIII, i *el Cabeçol* de Guadassuar es documenta al segle XIV (Mut, 1995: 314). Per a Coromines (*DECat*), es tracta d'una supervivència de la toponímia mossàrab. Hem de tenir en compte, però, la seua presència, també abundant i antiga, en terres aragoneses, on *cabezo* es documenta ja al segle XII, més de dos segles abans que a Castella (cf. Muñoz, 1974: 35; Ariño, 1980: 57; *ALEANR*, mapas 1358 i 1359; Frago, 1980: 57-59 i 1982: 26; Ledesma, 1991: 141; Terrado, 1991: 240; Fort, 1994: 25), així com el mot occità *cabés*, que pot tenir el sentit de 'somet, partie la plus élevée d'une chaussée' (Mistral, 1979: I, 401). Per a Casanova (2002: 1672) *cabeço* seria un aragonesisme del valencià.²³

7. A Soneja i Higuera (Alt Palància) es troba la partida *La Cueva la Cambra*; a Viver, *Las Cambras* (Nebot, 1991: 189); a Xèrica, la *calle Cambra* (Gispert, 1995: 142), i a Castellnou, el paratge anomenat *Recambras* (ICV, 640 [2-4]). En ús apel·latiu trobem *cambra* 'monte pío' a Sogorb (Torres Fornes, 1903: 257), 'desván' a Pina (Fernández, 1998: 76), 'cámara' a Gàtova (Sánchez Domingo, 1984: 143). Igualment, es localitza a altres comarques no catalanoparlants del País Valencià (Llatas, 1959: I, 154; Martínez Sevilla, 1976: 37; Gargallo, 1987: 769; Martí i Aparicio, 1989: 36; Soler, 1993: 62; López, 1996: 23; Sánchez, 1998: 42).²⁴ En català *cambra* es documenta des del segle XIII (cf. *DECat*, II, 450-451). El mot es troba també en terres aragoneses. Per a Coromines (*DCECH*, I, 779) és un catalanisme, però el ben cert és que *cambra* 'habitación, desván'

²² Per a la presència de *badina* en el català del País Valencià, vegeu també Colomina (1991: 106-107), Gimeno (1998: 221-222) i Martines (2000: 153-154).

²³ A Múrcia hi ha també diversos topònims formats sobre *Cabezo* (Vallcanera, 1976: 21).

²⁴ Així mateix, figura en l'*ALPI* en les comarques valencianes no catalanoparlants (674 'nombre y empleo de las habitaciones superiores', 675 'guardilla', 681 'granero', 788d 'sitio en que se guarda el trigo', 805c 'lugar en que se deposita [la aceituna]') (García Perales, 2001).

ja surt en documents aragonesos medievals, des del segle XII (cf. Fort, 1994: 94).²⁵ En *Autoridades* (II, 89) ja figurava com a veu antiquada a Aragó. En aquesta línia, el *DRAE* el dóna com a desusat. A pesar de tot, però, continua en ús en algunes zones aragoneses, amb sentits diversos.²⁶ A l'Alt Aragó *cambrá* i *cambréta* (Andolz, 1977: 59; Nagore, 1999: 409; Romanos i Sánchez, 1999: 61; Martín de las Puebas i Hidalgo, 2003a: 21). També es coneix en diverses localitats terolenques: *cambrá*,²⁷ *cambrucho*,²⁸ *encambrar*, *encambráu* (*ALEANR*, mapes 782, 916 i 919; Martín Pardos, 1987: 8; Fernández Cáncer, 1992: 17; Mercadal, 2004: 41, 73); i a Saragossa (Andolz, 1977: 59). S'estén a Navarra (*cambréta*) (Iribarren, 1952: 104), a La Rioja (*cambrá*) (Pastor Blanco, 2004: 115), a la Serrania de Conca (*cambrá* i *cambría*) (Calero, 1981: 123-124), a Andalusia (Alcalá, 1998: 118) i a Múrcia (*cambrá* i *cámbara*) (García Soriano, 1932: 139; Gargallo, 1987: 769). És també occità (Levy, 1980: 61; Alibert, 2002: 198; Dage, 2003: 63), on es documenta ja al segle XI (*LR*, II, 300; Bartsch, 1978: 23). Tenint en compte totes les dades, segurament cal reconsiderar la postura que jutja *cambrá* com un catalanisme de l'aragonès, així com la que el veu com un mot desusat o antiquat a Aragó, i deu ser més aviat un mot comú al català, a l'occità i a l'aragonès. Nagore (2003: 131), que el documenta al segle XIV en la *Crónica de San Juan de la Peña*, el considera el resultat normal en aragonès de la pèrdua de la vocal posttònica del llatí vulgar *CAMARA*.

8. *El Cano* i *el Cano de la Murta* designaven antigues conduccions d'aigua subterrània a Algímia de la Baronia (Camp de Morvedre) (Martí, 1998: 55). *El Cano* és també un paratge de Sagunt on es va construir antigament un caduf perquè la sèquia de Montíber creués el barranc de Bonilles (Alepez i Francés, 2002: 37). Es tracta d'un mot ben arrelat en terres valencianes, sobretot a la zona central, però amb presència també a les comarques castellonenques i meridionals (cf. *DCECH*, I, 823; *DECat*, II, 475-476; *OnCat*, III, 242-243). Coromines (*DECat*) el documenta des de l'any 1506 i el creu d'origen mossàrab. De fet, podem endarrerir aquesta data, car es troba ja als segles XIV (*el Cano Real*, Guadassuar, 1387) (Mut, 1995: 317) i XV (*el Cano*, Guadassuar, 1402) (Puchol, 1988: 94). També n'hi ha testimonis del Baix Aragó catalanòfon: a Calaceit, *cano* 'oquedad más fresca en la bodega' (Andolz, 1977: 60); de l'Alta Ribagorça, *cano* 'conducción subterránea de aguas potables' (*DECat*, II, 476); i de la Llitera, *cano* i *canyo* 'canó pel qual surt l'aigua en una font' (Giralt, 2005: 120).

²⁵ Cf. *cambrá* 'chambre, pièce' (any 1331) (Pottier, 1948-49: 120), *cambrá* 'habitación' (any 1432), *cambras* 'granero' o 'pequeña habitación que hay en el desván de las casas' (1518) (Gómez Casañ, 1988: 247), 'ámbito, departamento, aun abierto' (any 1398) (Moneva, 2004: 127). També el recull Terrado (1991: 243) a Terol a l'Edat Mitjana, i Mostolay (2007: 138) als segles XVI i XVII. Alvar (1973-1978) la reconeix com a veu abundant en textos aragonesos i navarresos medievals (cf. Calero, 1981: 123-124).

²⁶ També en la toponímia, sobretot a la província d'Osca (Ariño, 1980: 60), però també a Saragossa (Callado, 1974: 37) i Terol (Muñoz, 1974: 37).

²⁷ L'*ALEANR* recull *cambrá* 'desván' també a Santa Cruz de Moya (Conca), Begís (Alt Palància), Ademús i Titagües, i, amb el sentit de 'cámara entre el cielo raso y el tejado', també a Ademús i Titagües, i *encambráo* a Begís.

²⁸ *Cabruchó* a Santa Cruz de Moya.

El mot no és recollit al *DRAE*, però es localitza també en terres de parla aragonesa. A la Ribagorça, als municipis de Laguarres i Capella es coneixen els topònims *El Cano*, i a Perarrúa *El Canero*, formats sobre el substantiu *cano* 'conducto de agua hecho con losas que, a manera de pequeño túnel, queda subterráneo' (Vázquez, 2003a: 25; Porras, Terrado i Vázquez, 2003: 24); també a la Vall de Benasc *cano* 'conducción subterránea de aguas potables' (Rohlf, 1985: 62; *DECat*; Nagore, 1999: 421).²⁹ És també portugués (cf. *DECat*, II, 475).³⁰

9. *El Covarcho* és el nom de sengles partides de Teresa de Begís i de Xèrica (Alt Palància), així com també de les Fonts d'Aiòder i de Torralba (Alt Millars). A Lluçanet (Alt Millars) hi ha una *partida de les Covarchetes* (Nebot, 1991: 191). A Altura (Alt Palància) es troba el *barranco del Covarcho* (ICV, 639 [4-4]). En aquestes comarques també s'usa *covarcho* com a apel·latiu, amb el sentit de 'oquedad o cueva muy pequeña' (Nebot, 1991: 191), i, almenys a l'Alt Millars, el femení *covarcha* 'covacha' (Monzó, 1951: 215). A Xest es coneix *cubarcha* 'chamizo; cueva pequeña; cobertizo mal acondicionado; hueco debajo de la escalera' (Sánchez, 1998: 53); al Racó d'Ademús, *covarcha* i *covarcho* 'cueva pequeña' (Gargallo, 1987: 272-273); al Villar de l'Arquebisbe es coneix la forma metatitzada *corvacha* 'covacha' (Llatas, 1959: I, 182). A Ènguera es troba *El Covarcho Negro*, que per a Rosselló (1986: 487) té «sentor aragonesa». En efecte, *covarcho* i *covarcha* tenen continuïtat en terres aragoneses. En l'*ALEANR* (mapa 1402, 'Covacha. Cuevecilla natural en el monte, aprovechada por los pastores, cazadores y gitanos como refugio') *covarcha* es recull a Aranyel (Alt Millars), Masegoso (Terol) i Gistau, a més de la localitat catalanoparlant d'Albelda (la Llitera), i *covarcho* a Fortanete (Terol) i Noales (Osca), a més del poble catalanoparlant d'Açanui (la Llitera). La presència d'aquest mot a l'Alt Aragó ve confirmada per altres fonts: a la vall de Gistau, *covarcha* 'cueva'; a la vall de Benasc, *covarcho* 'cueva formada espontáneamente por la naturaleza' (Rohlf, 1985: 83; *DECat*, II, 1022; Nagore, 1999: 604; Mott, 2000: 101; Martín de las Puebas i Hidalgo, 2003b: 26); a la Baixa Ribagorça occidental, *covarcho* 'covacha' (Arnal, 2003: 79). També Andolz (1977: 8 i 71) recull *cobarcho* 'covacha, cueva, socavón' a la Ribagorça, i *acobarchar* 'meterse en un cobarcho o gruta natural'. En castellà únicament es citen les formes *cobarcho* 'parte de la almadraba que forma como una pared o barrera de red' i *coarcho* 'cabo fijo por un extremo en la almadraba y por el otro en una ancla que sostiene el cobarcho' (*DRAE*), les quals, juntament amb el mallorquí *cobarxol* 'extensa porció de xarxa calada verticalment, que forma part de l'almadraba' (*DCVB*, III, 232), Coromines (*DCECH*, II, 282) relaciona amb el grup de *covarxo* 'cavitat', a base de la idea d'«espai cobert».

²⁹ No sabem si hi tindrà relació algun dels topònims *Corral de Cano* (Belchite), *El Canorio* (Calatorao) i *Corral del Canero* (Sábada) (Muñoz, 1974: 39), i el mateix podríem dir d'alguns topònims murcians: *Casa del Cano* (Águilas, Yecla), *Cejo de Cano* (Lorca) i *Los Canos* (San Javier) (Vallcanera, 1976: 23). Cf. els aragonesos *cananiello* 'conducto de salida del agua en un depósito' (Blas i Romanos, 2005: 71) i *cananillo* 'orificio por donde se suelta el agua de la balsa de riego; desagüe de la balsa; conducto' (Mostolay, 2007: 138).

³⁰ En occità, *canòl* 'tuyau' i *canòla* 'tuyau; conduite d'eau' (Alibert, 2002: 200).

Com hem avançat, aquest tipus lèxic es troba també en el domini lingüístic català: *covarxa* 'cova o soterrani d'una casa, petit o desarreglat' i 'cavitat on es poden arrecerar en cas de necessitat', en valencià (DCVB, III, 690); a més hem vist la seua presència a la Llitera (ALEANR), i Coromines (DECat) la recull també a la Ribagorça catalanòfona per a designar especialment una 'covota apta per servir d'aixopluc'. El mateix filòleg (DCECH, II, 282) arreplega al Pallars *caburxota* 'choza formada con ramaje y un solapo de roca'. També es coneix el masculí *covarxo* 'enfony en forma de cova; cavitat on es poden arrecerar d'una manera rudimentària' (València i Menorca) (DCVB, III, 690-691), 'covacha' a l'Alta Ribagorça (DECat, Nagore, 1999: 604). A Benialí (la Vall de Gallinera), *covaxil* 'vivienda del conejo (madriguera)' (Garcia Perales, 2001); a Margalef (Priorat) es coneix el topònim *Racó dels Covarxos* i el substantiu *covaxó* 'cuevecita' (DCECH, II, 282), conegut també a Vilanova del Maestrat i a la Valldigna (DECat). A Menorca, *coberxo* o *cobarxo* 'cobertís; casa molt petita', i a Sóller, *coberxó* 'cobertís o casa pobra' (DCVB, III, 235; DCECH, II, 282; DECat). Coromines (DCECH; DECat) i el DCVB no aporten documentació antiga d'aquests mots. Amb tot, cal dir que un *bancal del Covarcho* de Benafijos consta l'any 1684 (Peraire, 1992: 129), i més tard en Escrig (1851) trobem *covarjo* (o *covarig*), *covarget*, *covarja* i *covargeta*, com a sinònims de *covaja*, *covaget* i *covageta* 'covacha o cueva pequeña'. Coromines (DECat), tenint en compte el menorquí *coberxo* i el valencià *cobarxella*, creu que es tracta d'un descendent mossàrab i romano-bascoide de *COOPERCELLA, diminutiu del llatí COOPERULUM 'tapa, tapadora'. De *cobarxell(a)*, per derivació regresiva, s'hauria extret *covarxa*, *covarxo*, sota la influència de *covatxa* 'balma'.³¹ Sobre l'origen d'aquest mot no es pronuncia en el DECat, però en el DCECH (II, 282) considerava *covatxa* una forma mossàrab catalana. Per la seua part, en el DCVB (III, 690) es veu *covarxa* com un derivat despectiu de *cova* amb el sufix *-arxa*, procedent de *-atxa* (tal vegada per via del castellà *covacha*).

En efecte, en castellà també es coneix *covacha* 'cueva pequeña', 'vivienda o aposento pobre, incómodo, oscuro, pequeño', i el derivat *covachuela* (*Autoridades*, II, 647; *DRAE*). En castellà *covacha* es documenta des de la segona meitat del segle XVI (DCECH) i, segons Coromines, és un derivat de *cueva*. Ja hem vist la presència de *covatxa* en valencià (Escrig, 1851; DECat, II, 1022; González i Felip, 1991: 60; Ribera, 1997: 901; Segura, 2003: 195); també trobem en català *covatxó* 'cova petita' (Maestrat i Mallorca) i *covatxol* 'cova petita' (Mallorca) (DCVB, III, 691); a Riba-roja es coneix el topònim *Covatxona* (Moyano i Garcia, 1997: 748). *Covacha* i *covacho*, el qual no figura al *DRAE*, arriben a terres aragoneses: *covacho* 'cueva, socavón' (Benasc) (Nagore, 1999: 604), *covacha* 'cueva pequeña, generalmente natural' (Común de Huesa) (Mercadal, 2004: 57), *cobachera* 'cueva de grandes dimensiones' (Mostolay, 2007: 168). En l'ALEANR (mapa 1402) *covacha* es recull a Tronchón, Olba (Terol), Alconchel, Sos del Rey Católico (Saragossa), Titagües (els Serrans) i Lumbreras (Logronyo); i *covacho* a

³¹ En canvi, en el DCECH (II, 282) creia que les variants amb *r* davant palatal es devien a un creuament de *covatxa* amb *cavorca* 'caverna'.

Riodeva (Terol), Pallaruelo de Monegros (Osca), Valdemeca i Santa Cruz de Moya (Conca). Com a topònim trobem *Covacho*, *Covacha*, *Covachuela*, *Covachilla* i *Covacherizas* (Callado, 1974: 48 i 52; Muñoz, 1974: 53; Ariño, 1980: 74 i 83; Selfa, 2003: 69).³² A La Rioja consta *covacho* 'oquedad natural abierta en una roca o falda de montaña' i *covachón* 'calado excavado en la tierra donde se conserva el vino' (Pastor Blanco, 2004: 177). Igualment es troben en els parlars valencians de base castellanoaragonesa: a Villena, *cuvacha* 'covacha' (Soler, 1993: 89); a Lludient, *covacho* 'despectivo de cueva' (Alba, 1986: 120). En terres murcianes, *covacha* 'hueco debajo de la escalera', 'lugar donde se guardan trastos viejos' (Ortuño i Ortín, 1999: 77).³³

Evidentment, cal relacionar les formes amb *r* davant palatal (tipus *covarxa*) i les que no porten aquesta consonant (tipus *covatxa*); igualment, s'han de relacionar les formes catalanes amb les castellanes i aragoneses corresponents. Les formes amb *r* (*covar-*, *cobar-*) veiem que tenen poca presència en castellà, on no es troben amb el sentit de 'cova', mentre que tenen una major vitalitat en aragonès i en català, especialment en valencià, en ribagorçà i en pallarés, amb presència també balear, i en alguns d'aquests indrets es troben també mostres de les variants sense *r*. Per tot això, pensem que no anava desencaminat Rosselló en parlar de la «sentor aragonesa» del *Covarcho* d'Énguera, i no podem obviar la possibilitat d'una vinculació anàloga pel que fa a les formes catalanes corresponents, ben representades en terres valencianes i nord-occidentals extremes.

10. *El Cubo* és una partida de Xova, i el *Alto los Cubos* es troba a Algímia d'Almonesir (Alt Palància). Segons Nebot (1991: 187), aquests topònims estan formats sobre el substantiu *cubo*, que és el nom del 'lagar' a les comarques de l'Alt Palància i l'Alt Millars (cf. Monzó, 1951: 215; Garcia Perales, 2001). També es troba a altres comarques valencianes de llengua castellana (*ALEANR*, mapes 202 i 204; Gargallo, 1987: 80; Soler, 1993: 86). Per a Gargallo (1987), *cubo* 'lagar' és un mot germà del català *cup*,³⁴ tots dos descendents del llatí tardà hispànic *CUPU*. Tot i remarcar que només troba testimonis de *cubo* en zones orientals molt pròximes o immediates al domini lingüístic català, no afirma que en aquests llocs es tracte d'un catalanisme. El mot, amb el sentit del català *cup*, és estrany al castellà general, i manca en el *DRAE* i en el *DCECH*, a pesar de la seua presència en zones orientals peninsulars d'Aragó, Navarra, La Rioja, Conca i Múrcia. En l'*ALEANR* (mapa 202, 'lagar') es recull *cubo* a Manzanera, Olba, La Puebla de Valverde, Riodeva (Terol), Lasieso, Bolea (Osca), Sogorb, Begís (Alt Palància) i Titagües (els Serrans), i amb el sentit de 'pocillo del lagar' (mapa 204) a Riodeva, Olba, La Puebla de Valverde, Terol (Terol),

³² Per a Selfa (2003: 69), *El Covacho* de la vall mitjana de l'Ésera és un topònim relacionat amb *cova* mitjançant el sufix *-acho*: 'cova gran'.

³³ I en la toponímia murciana: *Punta de la Covacha* (Moratalla), *Casa de los Covachos* (Cartagena, Mazarrón), *Rambla de los Covachos* (Fuente Álamo) (Vallcanera, 1976: 31).

³⁴ Per al català *cup*, vegeu el *DCVB* (III, 854) i el *DECat* (II, 1104-1106).

Albelda, Santalecina, Chalamera, La Puebla de Castro, Yebra de Basa, Lasieso (Osca), Santa Cruz de Moya (Conca), Allo (Navarra), Ademús i Titagües. Molts d'aquests llocs són, efectivament, molt pròxims a la zona catalanoparlant, si bé no tots. En Nagore (1999: 624) es recull *cubo* 'lugar en el que se dejan las brisas para que fermenten' al Bajo Alcanadre, i 'lagar' a Binéfar i Graus. A la Baixa Ribagorça occidental, *cubo* 'recipiente en el que fermenta la uva', 'en un molino de aceite, recipiente que sirve para guardar la aceituna' (Arnal, 2003: 81); al Somontano de Barbastro, *cubo* 'estanque hondo de agua que hay en los molinos de aceite' (Mostolay, 2007: 192). Andolz (1977: 82) recull *cubo* 'lagar' a Sarrión. Té alguna presència a La Rioja: *cubo* 'envase de forma troncocónica de gran capacidad, de madera de roble, donde tiene lugar la primera fermentación o cocción del vino' (Pastor Blanco, 2004: 181); i arriba a terres murcianes: a Cartagena, 'balsa del lagar' (Sánchez i Martínez, 2002: 177).³⁵

11. *El Curto*, partida de Matet (Alt Palància). Segons Nebot (1991: 388), a les comarques de l'Alt Palància i l'Alt Millars, *curto* 'bajo de estatura'. Amb aquest sentit l'arreglega Alba (1986: 121) a Lluident. Per la seua part, Monzó (1951: 215) recull a l'Alt Millars *curto* 'corto'. En aragonès, *curto* 'corto', 'rabón', 'gazapo', 'conejo montés', 'macho de la liebre' (Borao, 1859: 146; Badia, 1950: 255; Andolz, 1977: 85; *DECat*, II, 1112-1113; Nagore, 1999: 641; Romanos i Sánchez, 1999: 70; Gil, 1999: 33; Mott, 2000: 106; Negro, 2001-2002: 104; Garcés, 2002: 121; Arnal, 2003: 83; Mercadal, 2004: 60; Coronas, 2007: 42; Mostolay, 2007: 197), 'animal vacuno sin cola' (Echo), *curta* 'liebre' (Campo de Jaca) (Rohlf, 1985: 90), amb *u*, com el català *curt*, i a diferència del castellà *corto*. Es documenta ja en un inventari aragonès de 1373 a 1402 (*DECat*, II, 1113). A la vall de Bielsa també es coneix l'adjectiu *curter* 'corto' (Badia, 1950: 255). El *DRAE* recull l'adjectiu *curto* 'corto' i el substantiu *curto* 'rabón' a Terol. En *Autoridades* (II, 711) figura l'adjectiu *curto* 'corto' com a veu antiquada d'Aragó. Però el ben cert és que encara continua en ús en l'actualitat. S'estén a Navarra: *curto* 'rabón o corto, que no tiene rabo', 'falto de algún dedo o mano. Curro. Manco' (San Martín de Unx), 'gazapo, cría de conejo' (Corella, Aóiz) (Iribarren, 1952: 161; cf. Goicoechea, 1961: 66), i La Rioja: *curto* 'conejo, gazapo' (Pastor Blanco, 2004: 187). Pel sud arriba a Múrcia: *curto* 'rabón' (Gómez Ortín, 1991: 140); i a Andalusia: *curto* 'corto; rabón', 'individuo de pene pequeño' (Alcalá, 1998: 186). També en gascó: *curt*, *curto* 'courtaud, aude, qui n'a pas de queue' (Mistral, 1979: I, 692), documentat al segle XIV: «saumer *curt*» (Lespy i Raymond, 1970: I, 216). Coromines (*DCECH*, II, 216) pensa que l'aragonès *curto* és una prolongació del català *curt*, però, donada l'antiguitat del mot en aquell dialecte, la seua extensió, pretèrita i actual, així com la prolongació gascona, en principi no hi descartaríem una hipotètica evolució paral·lela o coincident amb la catalana i gascona, i, en cas de ser un manlleu, seria de data antiga, i ben arrelat en aragonès.

³⁵ Cf. l'occità *cubo, cuvo* 'vaisseau dont on se sert pour le transport de la vendange, en Rouergue' i *vin de raí de cubo* 'vin de mère goutte' (Mistral, 1979: I, 685).

12. A Sagunt es troba el *pont de la Dula*, i a les Valls de Segó (Camp de Morvedre), el *camí de la Dula* (cf. *DECat*, III, 217). En català *dula* 'terreny comunal on peixen els caps de bestiar d'una població', 'ramat format per caps de diferents propietaris d'un poble i pasturat per un pastor comú' es documenta des del segle XIV (*DECat*, III, 217).³⁶ *Dula* i *adula* també es coneixen en aragonès, on es documenten ja al segle XIII (Frago, 1980b: 21-22). Actualment el mot encara es conserva a Navarra, La Rioja i diverses zones d'Aragó (cf. Iribarren, 1952: 200; Díaz-Peco, 1963: 309-310; Ariño, 1980: 94; Frago, 1980b; Gil, 1999: 40; Nagore, 1999: 97 i 692; Benítez, 2001: 300; Castillo, 2001: 90; Negredo, 2001-2002: 108; Garcés, 2002: 131; Romanos, 2003: 174; Mercadal, 2004: 71; Pastor Blanco, 2004: 204; Rodés, Maza i Gavín, 2005: 90; Mostolay, 2007: 217).³⁷ Arriba a altres zones orientals peninsulars: Múrcia, La Mancha, Conca, Almeria, Granada (cf. Gargallo, 1987: 601-602; Calero, 1981: 142; Escobedo, 2003: 87). En canvi, en castellà, segons Frago (1980b), no és molt segur el seu ús freqüent en la llengua antiga; de fet, en *Autoridades* (III, 349) es considera «voz provincial de los reinos de Aragón, Navarra y sus confines». Coromines (*DCECH*, II, 534), igualment, aporta bàsicament documentació aragonesa de *dula* i *adula*. Per a Frago (1980b), és un exemple de comunitat lexicosemàntica entre dues àrees lingüístiques contigües, l'aragonesa i la catalana. Per la seua part, Casanova (2002: 1671) el situa entre els arabismes comuns al català i a l'aragonès, sobre els quals és realment difícil saber si ens han arribat a través de l'aragonès.

13. A Xova i Assuévar (Alt Palància) es troba el *barranco de la Falaguera* (Nebot, 1991: 218; ICV, 640 [2-4]). A les comarques de l'Alt Palància i de l'Alt Millars, *falaguera* 'helecho' (Monzó, 1951: 220; Nebot, 1991); també al Villar de l'Arquebisbe (Llatas, 1959: I, 7). En català general, *falguera*, documentada ja als segles XIII i XIV (*DCVB*, V, 713; *DECat*, III, 859). També, en occità antic, *falguèira*, amb síncope vocàlica, com en català (*LR*, III, 252, en Deudes de Prades *Auzels cassadors*), i els actuals *falguèira*, *fauquèira*, *falhièira* (Alibert, 2002: 390), *fauquèira* (Dage, 2003: 129). En canvi, la variant no sincopada *falaguera* es troba en valencià, així com al sud de Catalunya (Ribera d'Ebre), i a algun lloc de l'Alta Ribagorça (Boí) (*DECat*, III, 859).³⁸ En contrast amb la forma *falguera*, aquesta variant no és documentada per Coromines (*DECat*) fins a finals del segle XVIII, en el valencià Cavanilles. Segons aquest mateix filòleg (*DECat*), es troba «en el territori cobert altre temps per parlars del substrat mossàrab o pirineenc precatalà», i creu que «deu resultar d'una província mossàrab» (*OnCat*, IV, 235). La forma amb vocal pretònica interna compareix així mateix a l'Alt Aragó: *falaguera* 'helecho' (Andolz, 1977: 136; Rohlfs, 1985: 138; Nagore, 1999: 885; Mott, 2000: 137;

³⁶ Per a la seua extensió, vegeu el *DCVB* (IV, 615-616) i Coromines (*DECat*, III, 217), que afirma haver-lo sentit als Pirineus centrals, a les Marques d'Aragó, als Ports i a les muntanyes valencianes.

³⁷ També es troba a les comarques valencianes de base castellanoaragonesa: a l'Alt Palància, a l'Alt Millars (Torres Fornes, 1903: 260; Nebot, 1983: 93-94; Tudón, 1999: 177), a Xest (Sánchez, 1998: 60), a Anna (Martí i Aparicio, 1989: 60), al Racó d'Ademús (Gargallo, 1987: 601-602), a Villena (Soler, 1993: 108).

³⁸ Deu arribar al Matarranya. A Pena-roja es troba el *barranc de la Falguera*, dit també *de la Falaguera* (Lombarte, 1990: 23).

Romanos, 2003: 190; Blas i Romanos, 2005: 93), *feleguera*, *felequera* (*DECat*, III, 859; Andolz, 1977: 139; Rohlf, 1985: 143; Nagore, 1999: 910), *feliquera* (Rohlf, 1985: 143), juntament amb *felquera* (*DCECH*, III, 339; Nagore, 1999: 910), i *falguera* 'helecho' (Bisagorri), 'planta no aprovechable, pero tampoco perjudicial' (Bielsa) (Nagore, 1999: 889). Continua a Navarra: *falaguera* 'helecho' (Roncal, Navascués, Yerri) (Iribarren, 1952: 234). Notem, per tant, la datació moderna coneguda en català de *falaguera*, en contrast amb la més general i antiga en aquesta llengua *falguera*, i la seua limitada extensió territorial, ubicada sobretot en llocs de contacte amb l'aragonès, o amb presència històrica de repobladors aragonesos (País Valencià). En canvi, en territori aragonès, a l'Alt Aragó, té una major extensió i diversitat de variants amb la vocal pretònica interna (*falaguera*, *feleguera*, *felequera*, *feliquera*). Son, doncs, fets que caldrà tenir en compte en la interpretació històrica del cat. *falaguera*.

14. A Sagunt es troben el *braç Fondo* (Alcaide, Lluesma, 1995: 359) i el *barranc Fondo*; a Torres Torres es coneix el *Fondo Tomajo*; a Algímia de la Baronia, el *Roll Fondo* (Martí, 1998: 75, 120); a Estivella, el *Fondo del Cardenyo* (ICV, 668 [2-4]), i a Petrés, el *Fondo Molí Malany* (ICV, 668 [3-4]). El mot *fondo* es documenta en català des del segle XV, primer sembla que en autors valencians (cf. *DECat*, IV, 95-96). Per a Coromines (*DECat*), es tracta d'un mossarabisme.³⁹ En canvi, Casanova (2002: 1673) el considera un aragonesisme. De fet, el mot *fondo* es troba en l'actualitat en terres aragoneses, sobretot de l'Alt Aragó (Badia, 1950: 279; Andolz, 1977: 143; Ariño, 1980: 111-112; Nagore, 1999: 951; Mott, 2000: 143; Garcés, 2002: 182; Arnal, 2003: 108; Martín de las Puebas i Hidalgo, 2003a: 31; Coronas, 2007: 64; Mostolay, 2007: 304), i respon al tractament usual de F- inicial llatina en el romanç aragonès (cf. Nagore, 2003: 149). Encara que en part del territori aragonès ha estat substituït en la llengua viva pel castellà *hondo*, la toponímia en mostra l'ús tradicional (cf. Muñoz, 1974: 22; Callado, 1974: 62; Frago, 1980b: 101 i 114).⁴⁰ Actualment es coneix també en terres aragoneses *fondón* 'hoyo, hondón', 'sepultura, fosa, tumba' (Nagore, 1999: 952; Moneva, 2004: 246); arriba a l'interior valencià: *fondón* 'hondón, hoyá', a Lluçent (Alba, 1986: 130).⁴¹ Al Común de Huesa (Terol), *fondracalo* i *fundracalo* 'sima, abertura, hoyo profundo' (Mercadal, 2004: 100).

15. *Alto Fustero* (El Toro) (ICV, 639 [2-2]), *El Fustal* (partida de Pavies i Vilamarlur) (Nebot, 1991: 222). Es troben altres derivats de *fust* o de *fusta* en la toponímia de les comarques valencianes de base castellanoaragonesa (*Fustal*, *Fustero*) (Llatas, 1959: II, 23; Botella i Devís, 1986: 64; Moya, 1995: 608; Pastor i Heramosilla, 2000: 348 i 350). El mot comú *fustero* és viu avui a l'Alt Millars i als Serrans (Gulsoy, 2001: 241). Es troba com a malnom a Aiora: *El Fustero*, *La Fustera* (Martínez Sevilla, 1976: 73). A la Canal

³⁹ També opinen així Colomina, Pont i Salvà (1986: 93), i Forés i Acsensi (1995: 917).

⁴⁰ Igualment ho fa la documentació. El substantiu *fondo* («las canales del fondo de la Foç») figura en la carta de poblament de Daroca l'any 1180 (Ledezma, 1991: 141).

⁴¹ *Fondón* figura ja en un text notarial aragonès del segle XI (Alvar, 1973-1978: I, 55), i la locució preposicional *al fondón de* 'en la parte baja, debajo de', en un document aragonès de 1191 (Fort, 1994: 42).

de Navarrés s'ha emmudit la *f-* inicial, sota la pressió castellana (*husta, hustero*), com en altres mots de característiques semblants, els quals, a pesar d'aquest canvi fonètic d'influència castellana, segons Gulsoy (2001: 240-241), «poden encara ésser reconeguts com a aragonesos». També a l'Alt Millars s'ha perdut generalment la *f-* inicial, però alguns mots, com *fustero* i altres, la mantenen; segons Gulsoy (2001: 241), «potser per haver estat identificat com un valencianisme», i segons Sanchis (1967: 205) caldria interpretar com a manlleus del català les veus de l'Alt Millars amb *f-* conservada.⁴²

En efecte, *fust, fusta* i *fustero* són formes de l'aragonès medieval, coincidents amb el català (cf. Pottier, 1948-1949: 158; Tilander, 1956: III, 149; Colon, 1976: 88-89; *DECat*, IV, 243; Terrado, 1991: 269; Nagore, 2003: 149).⁴³ Actualment aquest tipus lèxic perviu en diverses contrades aragoneses, amb la *f-* conservada, donant lloc també a derivats: *fusta* 'madera', 'viga, madero', 'ramaje para pasto de los rebaños en las dehesas' (Borao, 1859: 173; Pardo Asso, 1938: 181; Andolz, 1977: 147; Nagore, 1999: 985-986; Moneva, 2004: 252; Mostolay, 2007: 311), *fustero* (Nagore, 1999: 986; Romanos i Sánchez, 1999: 97; Mostolay, 2007: 311), *fustada* 'arboleda' (Andolz, 1977: 147), *fustiar* 'trabajar la madera', 'entretenerse en trabajos pequeños, distraídos' cepillar una madera de manera tosca', 'hacer trabajos de bricolage en casa' (Nagore, 1999: 986; Moneva, 2004: 986; Coronas, 2007: 65), *fustes* 'valla de madera para encerrar el rebaño durante la noche, en la montaña' (Andolz, 1977: 147; Nagore, 1999: 986).⁴⁴ Arriba a terres pròximes a Aragó i al País Valencià: a La Rioja, *fusta, fustero* (Pastor Blanco, 2004: 247); a La Mancha *las fustas* és una varietat de timó (Chacón, 1981: 174). És també ben conegut en occità: *fust, fusta, fustier* (Mistral, 1979: I, 1195; Levy, 1980: 199; Alibert, 2002: 413; Dage, 2003: 139-140), des de l'època medieval (cf. Rochegude, 1819: 159; *LR*, III, 410-411; Bartsch, 1978: 502);⁴⁵ en gascó modern, *hust, huste, husté* (Palay, 1974: 581), i medieval *fust, fuste, fuster* (Lespy i Raymond, 1970: I, 382). En canvi, en castellà és un mot poc corrent i amb escassa tradició.⁴⁶ Quant a les formes dels parlars «xurros» valencians, deu haver-hi una influència del català, però sobre una base compartida amb l'aragonès.⁴⁷

⁴² A l'Alt Palància també es perd per regla general la *f-* inicial (cf. Villanueva, 1995: 40; Fernández, 1998: 61), però es pot trobar en alguns mots coincidents amb el català, i de vegades també amb l'aragonès, com a l'Alt Millars i als Serrans (cf. Nebot, 1985: 425-429).

⁴³ Fort (1994: 178-179) documenta *fust* 'madera; vara, madero' en textos aragonesos del segle XII, i diu que és una veu molt corrent a l'Edat Mitjana en terres aragoneses; igualment, el substantiu *fusta* figura en la carta de poblament de Riodeva, l'any 1260 (Ledesma, 1991: 251).

⁴⁴ En Pardo Asso, també *fuste* 'viga de cuarenta palmos' i *fustazo* 'golpe dado con la fusta'; el primer, també en Borao. Cf. *mas del Fuster* (Tronchón) (Muñoz, 1974: 65), *Barranco Fuster* (Salas Bajas) (Ariño, 1980: 117).

⁴⁵ També en el *Lexic occitan medieval* (òc-francès) (http://www.chez.com/lengadoc/lexic_medieval.htm).

⁴⁶ En castellà no va quallar *fuste* amb el sentit de 'madera'; també es documenten alguns casos de *fusta* en castellà medieval, però, com diu Coromines (*DCECH*, II, 983), sobretot en terres aragoneses. Després de l'Edat Mitjana, es restringeix l'ús de *fuste* en castellà, i queda relegat a algunes accepcions tècniques i figurades (cf. *DCECH*, II, 983). Vegeu també el *DRAE*.

⁴⁷ Colomina (1995: 259) explica com a catalanismes els mots *fustero* i *fustería* que documenta a Múrcia als segles XIV i XV. Per la seua part, Gómez Casañ (1988: 249) situa *fusta*, que documenta a l'Alt Palància als segles XV i XVI, entre els mots comuns al català i a l'aragonès.

16. *Perita el Ardacho* (Sot de Ferrer) (Ríos, 1989: 113); a Vilamalur, a la veïna comarca de l'Alt Millars, *fuelle del Hardacho* (Nebot, 1991: 330). A les mateixes comarques es coneix també com a apel·latiu (*h*)*ardacho* 'llangardaix' (Monzó, 1951: 206; Barberá, 1962: 246; Nebot, 1983: 78-79; Sánchez Domingo, 1984: 141; Alba, 1986: 134; Ríos, 1989: 30; Villanueva, 1996: 60; Gulsoy, 2001: 256). Es troba igualment en altres comarques valencianes de base castellanoaragonesa, sempre sota la forma *hardacho* (escrit en ocasions *ardacho*): els Serrans (Llatas, 1959: II, 43), la Foia de Bunyol (Penalba i Navarro, 1997: 46; Sánchez, 1998: 25), la Canal de Navarrés (Gulsoy, 2001: 242), la Vall de Cofrents (Martínez Sevilla, 1976: 23), Requena-Utiel (Briz, 1991: 130), el Racó d'Ademús (Gargallo, 1987: 179), l'Alt Vinalopó (Soler, 1993: 34).⁴⁸ En català *fardatxo* és usat des de l'Ebre fins a l'extrem sud del domini lingüístic, i documentat des del segle xv.⁴⁹ Es tracta, igualment, d'un tipus lèxic usual en aragonès, on es documenta des de l'època medieval.⁵⁰ En terres aragoneses es coneixen com a formes principals *fardacho*, *hardacho*, *gardacho* i *lardacho*, amb una distribució geogràfica diversa (cf. Peralta, 1853: 15; Alvar, 1950: 208; Andolz, 1977: 22, 137 i 150; Frago, 1980b: 113 i 1987: 76; *ALEANR*, mapa 440; Nagore, 1999: 894 i 1011; Romanos i Sánchez, 1999: 99; Gil, 1999: 49; Negredo, 2001-2002: 94; Garcés, 2002: 174; Mercadal, 2004: 24; Mostolay, 2007: 282). Arriba a Navarra i La Rioja: *gardacho* i *hardacho* (Iribarren, 1952: 255; Goicoechea, 1961: 29 i 94; *ALEANR*; Pastor Blanco, 2004: 253 i 266). Es troba igualment a altres zones de l'orient peninsular: *ardacho* 'lagarto' a la Serrania de Conca, a La Mancha (Calero, 1981: 109-110) i a Sòria (Gargallo, 1987: 180); a Múrcia, *ardacho* (Ortuño i Ortín, 1999: 44) i *fardacho* (García Soriano, 1932: 56), i a Jaén es localitza *fardacho* 'tabla con mango en el dorso que usan los albañiles para coger de ella yeso o mezcla con el palustre' (Alcalá, 1998: 273).⁵¹

Per a Coromines (*DCECH*, II, 858; *DECat*, v, 70) la terminació *-atxo* (*-acho*) suposa un origen mossàrab. En canvi, Frago (1987: 76) pensa que no és tan segura la identificació amb la fonètica de tipus mossàrab del morfema derivatiu procedent d'-ACEUM. Per la seua part, Casanova (2002: 1670) creu que el sufix valencià *-atxo* deu ser aragonès, i no mossàrab. La distribució geogràfica del mot en el domini lingüístic català i la documentació més primerenca en aragonès semblen afavorir, igualment, un origen aragonès d'aquest mot en la nostra llengua. En el cas de la forma *hardacho* dels parlars «xurros» valencians, deu tractar-se, així mateix, de la conti-

⁴⁸ Vegeu també *l'ALPI* (García Perales, 2001). Cal comptar, per tant, amb la realitat de la forma (*h*)*ardacho*, de la qual dubtava Coromines (*DCECH*, II, 860).

⁴⁹ La forma *fardacho* té també alguna presència en les comarques valencianes no catalanoparlants, però en conjunt molt menor que *hardacho*. Es troba a Tous (Gargallo, 1987: 180), a Fanzara (García Perales, 2001) i a Oriola, on té el significat figurat de 'persona harapienta y sucia' (Guillén, 1974: 273), com el murcià *fardacha* 'mujer harapienta', 'mujer mala' (García Soriano, 1932: 59). A Dosaigües, *zarbacho* (*ALPI*), corresponent al valencià *sarvatxo*.

⁵⁰ El topònim derivat *Ardachales* es documenta al segle XII (Frago, 1980b: 113); el derivat *fardachina* 'lézard' es troba l'any 1374 (Pottier, 1948-1949: 152; *DECat*, v, 70, 72); en el *Vidal Mayor* figura *gardacho* (Tilander, 1956: III, 150).

⁵¹ El *DRAE* es limita a recollir *gardacho* 'lagarto' a Àlava i Navarra, i *fardacho* sense localitzar. Només en l'edició de 1803 deia que *fardacho* era propi d'Aragó i altres parts.

nuació del mateix mot aragonès, més tenint en compte que aquesta mateixa forma *hardacho* continua com a generalitzada a tota la província de Terol (cf. *ALEANR*).⁵²

17. A Torres Torres es troba la *partida de les Jovades*, si bé el mot *jovada* ha desaparegut del lèxic viu a la zona (Martí, 1998: 92-94). En català *jovada* es documenta ja al segle XII (*DECat*, IV, 909). És també un terme aragonès, on *jovadas* es troba documentat al segle XI (Fort, 1994: 35).⁵³ *Jubo* i *jubada* figuren en Peralta (1853: 19). En Borao (1859: 185) i Pardo Asso (1938: 204-205), *jovada* i *jubada* 'terreno que ara en un dia un par de mulas'. Moneva (2004: 291) va recollir *jovada* a Saragossa i *jubada* a Alcañiz, Híjar i la ribera del Jalón. El *DRAE* considera mots aragonesos *jobada*, *jubada* 'espacio de tierra que puede arar una yunta en un día', i *jubo* 'yugo al que se uncen los animales'. Coromines (*DCECH*, VI, 21-22) sembla considerar *jovada* un mot comú al català i a l'aragonès. En aragonès actual conviuen *jubo* (*chubo*) i *jugo* (*chugo*) 'jou' (Alvar, 1953: 166; Nagore, 1999: 527, 530, 1104 i 1106; Negredo, 2001-2002: 120; Moneva, 2004: 162, 163, 291 i 292; Mercadal, 2004: 116; Coronas, 2007: 73; Mostolay, 2007: 341).

18. *El Mas de Aguilar* (partida de Caudiel) (ICV, 639 [4-2]), *Loma de Mas de Mañes* (Jérica) (ICV, 639 [3-4]), *Puntal del Mas* (El Toro) (ICV, 639 [1-2]), *El Mas Quemao* (Sot de Ferrer) (Ríos, 1989: 113) (Alt Palància). A Sogorb es coneixen com a apel·latius *mas* 'casa de campo y labranza', *masada* 'masía' i el derivat *masadero* 'colono o vecino de la masía' (Torres Fornes, 1903: 265); a Pina, en la mateixa comarca de l'Alt Palància, *masada* 'finca con casa' (Fernández, 1998: 78); igualment, a Teresa de Viver, *masá* (Garcia Perales, 2001). *Mas* (*maset*), *masada* (*masá*) i *masía* s'estenen a altres comarques castellanoaragoneses de l'interior valencià (Aleza, 1980: 117; Alba, 1986: 138; Botella i Devís, 1986: 66; Gargallo, 1987: 773; Pastor i Hermosilla, 2000: 350; Garcia Perales, 2001). El substantiu *mas* i els derivats *masada* i *masía* es troben a diverses parts d'Aragó. Coromines (*DECat*, VII, 417) diu que *mas* penetra en una zona oriental i septentrional d'Aragó, que no concreta. L'*ALEANR* (mapa 1348, 'finca con casa') localitza *masía* i *masada* en nombroses localitats terolanes, i en algunes poblacions meridionals de Saragossa i Osca, on es troba també *mas*. Les veus *mas*, *masada*, *masía* i *masobero* 'el que vive en una masada o masía' figuren en els diccionaris aragonesos de Peralta (1853: 21-22), Borao (1859: 196-197), Pardo Asso (1938: 230-231) i Andolz (1977: 184),⁵⁴ i *masa* 'casa de campo', en tots llevat del primer.⁵⁵ El *DRAE* inclou *mas* i *masada*, sense localització, i *masía* i *masa* com a aragonesismes. Podem rastrejar altres testimonis de la presència d'aquests mots en terres aragoneses (cf. Quintana, 1976: 79; Nagore, 1999: 1237, 1238; Vázquez, 2003a: 43; Moneva, 2004: 317 i 318; Mercadal, 2004: 126-127;

⁵² Igualment, Gulsoy (2001: 242, 256) pensa que *hardacho*, dels parlars valencians de base castellanoaragonesa, deu ser un aragonesisme.

⁵³ La variant amb *u*, *juvada*, la documentem en la carta de poblament de Longares (any 1305), escrita en romanç aragonès (Ledesma, 1991: 290).

⁵⁴ Andolz recull *masada* al Baix Aragó; *masía* a Gúdar, Mora i Sarrión (sud de Terol); *masico* a Alcañiz; *masa* només l'arreplega a través del *DRAE*, i *mas* únicament el localitza en punts aragonesos de llengua catalana.

Rodés, Maza i Gavín, 2005: 129).⁵⁶ A més, es coneixen altres derivats referits a les persones que hi viuen o hi treballen: *masadero*, *masovero*, *masoguero*, *masero* (Quintana, 1976: 79; Moneva, 2004: 317 i 318; Mercadal, 2004: 126-127).⁵⁷

Tot plegat, doncs, ofereix una presència important i antiga d'aquest tipus lèxic a Aragó, on *masada* 'casa de campo' es documenta al segle XIV i *mas* almenys des del segle XV (Ledesma, 1991: 308; Terrado, 1991: 281). A pesar d'això, Coromines (*DECat*, VII, 417), que no n'aporta documentació aragonesa antiga, creu que *mas*, juntament amb els derivats *masada*, *masadero*, *masería* i *masía*, en terres aragoneses, són manlleus del català, llengua en la qual *mas* es documenta des del segle XI. També en occità *mas* 'maison' apareix des dels orígens (cf. *LR*, IV, 148; Bartsch, 1978: 519). Per la seua part, Rohlf (1977: 87-93) situa l'aragonès *mas*, comú amb el gascó antic *mas* i amb el provençal i llenguadocià *mas* (cf. Palay, 1974: 650), entre els nombrosos mots que l'aragonès comparteix des de temps molt antics amb l'occità, i en aquest cas —podríem afegir-hi— també amb el català.⁵⁸

19. A Gàtova (Alt Palància) es troba la *partida de la Milocha*, que Nebot (1991: 393) situa entre els topònims formats sobre malnoms, i pensa que deu haver-se creat sobre el sentit figurat de 'persona bobalicona, torpe', que, segons l'autora, té el mot a les comarques de l'Alt Palància i de l'Alt Millars, o bé podria tractar-se de *milocha* 'milano hembra', sentit recollit a Aranyel. Recordem que a Sogorb *milocha* té també els significats de 'cometa' i de 'persona demasiado alta y delgada' (Torres Fornes, 1903: 266). El sentit d' 'estel' es retroba a altres comarques valencianes no catalano-parlants: a Requena-Utiel, als Serrans, a Anna, a la Foia de Bunyol, a la Vall de Cofrents, al Baix Segura (Llatas, 1959: II, 85; Martí i Aparicio, 1989: 103; Briz, 1991: 137; Garcia Perales, 2001);⁵⁹ a Anna també 'blando, sin empuje' com a insult (Martí i Aparicio, 1989: 103). A Torrevella s'usa en les expressions *dale hilo a la milocha* 'dar largas a una situación' i *el tonto de la milocha* 'individuo simple, lelo o tonto de remate' (Pérez Maeso, 1980: 83).

En català, *milotxa* 'estel que fan volar els nois', conegut en valencià, tortosí i eivissenc (*DCVB*, VII, 424; *DECat*, V, 684-685), i 'persona informal, menyspreable', que el *DCVB* recull a Castelló i Tortosa.⁶⁰ A la Codonyera, *milorxa* 'tonto' (Quintana, 1976-80: 104).⁶¹ Per a Coromines (*DECat*), *milotxa* és una variant de *miloca*, amb can-

⁵⁵ Borao inclou també *masadero* 'colono o vecino de la masada'.

⁵⁶ En trobem també algun testimoni murcià: *Camino del Mas de Musso* (Vallcanera, 1976: 52).

⁵⁷ La toponímia ens ajuda a completar el panorama amb testimonis més abundants a la província de Terol (Muñoz, 1974: 82-83), però també a Osca (Ariño, 1980: 146; Río, 1999: 236-238 i 240) i Saragossa (Callado, 1974: 83-84).

⁵⁸ Terrado (1991: 281) tampoc no considera els aragonesos *mas* i *masada* catalanismes, sinó que es limita a dir que la veu aragonesa *mas* coincideix amb el català *mas*, i es remunta al llatí *MANSUS*.

⁵⁹ També a Múrcia: *milocha* 'cometa' (García Soriano, 1932: 84).

⁶⁰ Coromines (*DECat*) suggereix que la partida de la Milotxa de l'Atzúbia de Pego deu representar el nom de l'ocell, conegut més generalment com *miloca*.

⁶¹ La variant *milorxa* 'milotxa' també es troba a Pena-roja (*DCVB*, VII, 424; *DECat*).

vi de sufix, i creu que des del País Valencià degué estendre's al castellà dialectal *milocha*, que primer, segons aquest filòleg, devia significar 'milano' i després prengué el significat de 'cometa' (Cf. *DCECH*, IV, 76-77). La documenta per primera vegada en el diccionari de Terreros (1787: II, 587): *milocha* 'cometa que hacen los muchachos', com a usada en el País Basc; abans, en *Autoridades* (1726) figurava la variant *birlocha* com a dialectal: «llaman así en algunas partes la cometa de papel que hacen los muchachos para echarla al aire» (I, 610).⁶² En català es documenta per primera vegada en Carles Ros (1764): *milotxa* (en alguns llocs *birloxta*) 'cometa de papel que hacen los muchachos para echarla al ayre' (cf. *DECat*). Però bastant abans d'aquestes dates Coromines troba el derivat *milochezno* 'pollo de milano' en un text de l'aragonès Bartolomé Palau (mitjan segle XVI), la qual cosa el duu a postular «una base mossàrab-aragonesa amb sufix preromà -OKKIA» (*DCECH*, *DECat*). L'any 1769 el diplomàtic aragonès José Nicolás de Azara usava també el mot *milocha* (*CORDE*). És, per tant, probable que arribés al valencià per via aragonesa. En l'actualitat, malgrat que Coromines no s'hi referesca, el nostre mot té una presència destacable en terres aragoneses, que contrasta amb el caràcter rar en castellà general. Així, *milocha* (i *milorcha*, *birlocha*, *bilorcha*) 'cometa', 'persona muy alta y delgada', 'persona imbécil o inútil', en masculí *milorcho* 'hombre muy alto; desgarrado y poco expresivo', 'atontado, despistado' (Borao, 1859: 200; Pardo Asso, 1938: 238; Quintana, 1976: 79; Andolz, 1977: 169; *ALEANR*, mapa 1183; Nagore, 1999: 1271; Romanos, 2003: 215; Moneva, 2004: 329; Mercadal, 2004: 131; Coronas, 2007: 84; Mostolay, 2007: 381), i les locucions *echar la milorcha* (o *la milocha*) 'averiguar, husmear, curiosear', 'holgazanear' (Moneva, 2004: 329), i *alto como un milorcho* i *más alto que una milorcha* (Rodés, Maza i Gavín, 2005: 132).

20. A l'Alt Palància hi ha diversos topònims formats sobre *noguera*: *La Noguera* (partida de Toràs), *La Hoya Noguera* (Algímia d'Almonesir) (Nebot, 1991: 209; Garcia Osuna, 2000: 179), *fuelle de la Noguera* (Altura) (ICV, 639 [3-4]), *barranco de la Noguera* (Gàtova) (ICV, 667 [3-1]); usat també com a apel·latiu: *noguera* 'nogal' (Caudiell) (Villanueva, 1995: 50); igualment a l'Alt Millars, Requena-Utiel, la Foia de Bunyol, els Serrans, la Vall de Cofrents, l'Alt Vinalopó, el Vinalopó Mitjà i el Baix Segura (Monzó, 1951: 228; Botella i Devís, 1986: 67; Briz, 1991: 139; Sánchez, 1998: 108; Garcia Perales, 2001); a Anna (la Canal de Navarrés), *anoguera* (Martí i Aparicio, 1989: 17). Actualment *noguera* i *anoguer* apareixen en alguns punts en valencià, si bé la forma més comuna és (*a*)*nouer* (cf. *DCVB*; *DECat*, v, 968). El mot *noguera* (i *noguero*) és també aragonès, varietat on es documenta des de l'època medieval, i continua en l'actualitat, amb les variants *noguero*, *nuguero*, *noguera*, *noquera*, *nuquera* (*DECat*, v, 968 i 970; *ALEANR*, mapa 358; Muñoz, 1974: 92; Callado, 1974: 93; Ariño, 1980: 158-159; Quintana, 1976: 79; Frago, 1980b: 146; Guillén, 1981: 122; Vázquez, 1989: 164; Ledesma, 1991: 221; Terrado, 1991: 285; Fort, 1994: 57; Nagore, 1999: 1335 i 1339;

⁶² En el *DRAE* figura *milocha* i *birlocha* 'cometa', sense localització.

Martín de las Puebas i Hidalgo, 2003b: 26; Arnal, 2003: 140; Selfa, 2003: 130; Vázquez, 2003a: 45; Mercadal, 2004: 138; Moneva, 2004: 347; Coronas, 2007: 87-88; Mostolay, 2007: 401).⁶³ En contrast amb l'ús tradicional i copiós en terres aragoneses, en castellà és un mot rar, que no sembla tenir gaire tradició ni ús, fora de la zona oriental.⁶⁴ *Autoridades* (iv, 675) i el *DRAE* es limiten a incloure'l com a sinònim del més general *nogal*. Es tracta d'un tipus lèxic comú al català (*noguer, noguera*), a l'aragonès i a l'occità *noguier, nouguiè* i *nouguè* (*LR*, iv, 337; Palay, 1974: 704; Mistral, 1979: II, 415; Levy, 1980: 260; Alibert, 2002: 509; Dage, 2003: 189), *nogairada* 'noiseraie, lieu planté de noyers' (Levy, 1980: 260); en gascó modern, *nouguè*, i medieval *noguer*, documentat ja al segle XII (*noger*) (cf. Lespy i Raymond, 1970: II, 101).

21. *La Purna* és una partida de Begís (Alt Palància). Es coneix també com a apel·latiu a les comarques de l'Alt Palància i de l'Alt Millars: *purna* 'pavesa', 'chispa' (Torres Fornes, 1903: 268; Monzó, 1951: 232; Nebot, 1991: 225; Garcia Perales, 2001) i *espurna* 'chispa, brasa que vuela' (Alba, 1986: 128). En altres punts dels parlars castellanoaragonesos del País Valencià es conserva només el verb derivat *purnear* (*pusnear*), *prunear*, *purniar*, *pruniar*, *espurnear* 'lloviznar'⁶⁵ (Martínez Sevilla, 1976: 130; Gargallo, 1987: 287, 443-444; Martí i Aparicio, 1989: 122; Sánchez, 1998: 124; Garcia Perales, 2001).⁶⁶ Es tracta d'un mot comú al català, a l'aragonès i al gascó, on *purne* i el diminutiu *purnete* es documenten des de l'Edat Mitjana (cf. Lespy i Raymond, 1970: II, 204).⁶⁷ En català *purna* i *espurna* es recullen des de finals del segle XIV; també es documenta *purna* al segle XIV en l'aragonès Juan Fernández de Heredia (*CORDE*).⁶⁸ Actualment *purna* és la forma majoritària en valencià (cf. *DECat*, III, 669-670). Dins les terres aragoneses, Coromines (*DECat*) limita la vigència de *purna* (i *espurna*) a l'Aragó «pirinenc i extrem oriental», però, en realitat, hi ha testimonis d'una major extensió d'aquest tipus lèxic, amb els seus derivats, amb sentit recte i amb sentits figurats, repartit al llarg de les tres províncies aragoneses: *purna*, *purnallo*, *purnazo*, *purnilla*, *purnillas*, *pusnear*, *espurna*, *espurnear*, *espurniar*, *espurnar*, *espurniar*, *espurniada*, *espurnalla*, *espurnallo* (cf. *ALEANR*, mapas 817 i 818; Nagore, 1999: 845-846, 1534; Quintana, 1976: 81; Andolz, 1977: 201 i 354; Berraondo, 1985: 10; Gargallo, 1987: 287; Miguel Ballestín, 1989: 225; Pérez Albiac, 1989: 15; López Navarrete, 1992: 38 i 71;

⁶³ *Noguera* arriba a Múrcia, on es documenta ja al segle XIII. Cf. Colomina (1995: 239) i Montoya (1995: 1053), que el consideren un catalanisme del murcià. Té una presència notable en la toponímia murciana (Vallcanera, 1976: 58).

⁶⁴ En el *CORDE* *noguera* es recull en alguns documents medievals castellans orientals (Cuenca, Albacete, Guadalajara, Sòria, Jaen).

⁶⁵ El *DECat* no recull aquest sentit en català, mentre que el *DCVB* (v, 461) arrebega *espurnejar* 'plovisquejar' a Tortosa. Podem afegir que també es coneix en valencià, com en aragonès. Al Camp de Morvedre, *prunear* 'plovisquejar'.

⁶⁶ Sánchez (1998) es refereix també al substantiu *pruina* 'lluvia fina', arcaisme en desús a Xest.

⁶⁷ Per al gascó *purna*, *purno*, *purne*, *espurno*, *espurne*, *espurno*, *espurne*, *espurno*, *espurnal*, *espurnalhade*, *espurnalhejar*, vegeu també Palay (1974: 453, 818) i Rohlfis (1977: 70; 1985: 131, 251).

⁶⁸ A Terol al segle XV es documenta *purniello* 'bolita de cera engomada dentro de la cual se colocaba una cédula de pergamino con el nombre de uno de los caballeros que participaban en el sorteo de cargos públicos', que Terrado (1991: 295) creu que possiblement cal relacionar amb els aragonesos *purna* 'chispa' i *purnallo* 'brasa grande'.

Martín Pardos, 1994: 34; Gil, 1999: 81; Romanos i Sánchez, 1999: 87; Mott, 2000: 205; López i Montaner, 2000: 139; Castillo, 2001: 187; Benítez, 2001: 320; Negredo, 2001-2002: 134; Vázquez, 2002: 44-45; Garcés, 2002: 275; Romanos, 2003: 188, 230; Mercadal, 2004: 157; Moneva, 2004: 224; Blas i Romanos, 2005: 91; Rodés, Maza i Gavín, 2005: 105, 149; Coronas, 2007: 103; Mostolay, 2007: 269 i 456). A Navarra i La Rioja es coneix el substantiu *puñia* 'pequeños copos de nieve que caen sueltos antes de la nevada' (Iribarren, 1952: 419), 'gota fría de aguanieve que cae algunos días de invierno' (Pastor Blanco, 2004: 930), i a la Serrania de Conca, *puñear* 'lloviznar suavemente, chispear' (Calero, 1981: 188).

22. *La Solsida* és una partida de Teresa (Alt Palància), així com també de Fanzara (Nebot, 1991: 161); a Xèrica es troba *La Sulsida de Magallán* (Gómez, Martín, 2003: 402); a Assuévar, *La Sulsida* i el *barranco de la Sulsida* (ICV, 640 [3-4]). Es tracta d'un tipus lèxic ben conegut a l'Alt Palància: *sulsida* 'porción de ribazo derrumbado por la acción del agua' i *sulsir* 'arreglar un ribazo que se ha caído por la acción del agua' (Vall d'Almonesir) (Barberá, 1962: 255), *sulsida* 'derribo de un muro' (Gàtova) (Sánchez Domingo, 1984: 151), *sursida* o *sunsida* 'pared de un ribazo que se ha desmoronado a causa de la lluvia' (Almedíxer) (Nebot, 1991: 161), *sulsir* 'consumir' (Sot de Ferrer) (Ríos, 1989: 169), *sumsido* 'lo mermado y aun seco' (Sogorb) (Torres Fornes, 1903: 270).⁶⁹ També en altres comarques valencianes no catalanoparlants (*sulsida*, *solsida*, *sulsia*, *sumsida*, *sunsida*, *sunsia*, *sulsir*, *sulsirse*, *sursir*, *sursio*) (Monzó, 1951: 236; Llatas, 1959: II, 185-186; *ALEANR*, mapa 1403; Martínez Sevilla, 1976: 149; Aleza, 1980: 107; Pérez Maeso, 1980: 119; Alba, 1986: 153; Gargallo, 1987: 286; Martí i Aparicio, 1989: 140; Nebot, 1991: 161; Soler, 1993: 264; Penalba i Navarro, 1997: 50; Sánchez, 1998: 146).⁷⁰

La veu *solsida* (*sulsida*) 'esfondrament, esllavissada, caiguda de paret, de terra' es troba actualment amb gran abundància al País Valencià i al sud de Catalunya (*DCVB*; *DECat*, VIII, 53-57). Coromines (*DECat*) el considera un mot germà de l'occità *somsir*,⁷¹ *so(l)sir*, *sounsi*⁷² i del francès antic i dialectal *solsir* 'engolir-se, enfonsar-se, ensulsiar-se'. El mateix filòleg es refereix a l'evolució semàntica del mot ('desintegrar-se' > 'consumir-se' > 'calrar-se, socarrimar-se') i afegeix que en aquests significats

⁶⁹ Coromines (*DECat*, VIII, 55-56) explica les variants amb consonant nasal que troba en el domini lingüístic castellà pel castellà *sumirse* 'engolir', 'enfonsar-se'.

⁷⁰ Cf. els topònims *Sulsida*, *Suncida*, *Sunsia* (Bunyol) (Botella i Devís, 1986: 69), *La Solsida* (Dosaigües, Iàtova) (Roselló, 1986: 485), *La Sulsida* (Andilla) (Moya, 1995: 614), *loma de la Sunsia* (Iàtova) (Pastor i Hermosilla, 2000: 349), *alto de la Sulcida* (Dosaigües) (Pastor i Hermosilla, 2000: 354).

⁷¹ En occità antic, *somsir*, *sumsir* 'engloutir, submerger; détruire, tuer' i *somsimén* 'engloutissement' (*LR*, v, 261; Levy, 1980: 351, 355). En l'occità actual ha desenvolupat altres sentits. Així, en Alibert (2002: 640), *sounsi* 'trépigner, piétiner, fouler; tasser; ronger, grignoter; accabler; salir; battre, couler à fond, sombrer', *faire sounsi* 'faire morfondre dans l'attente', amb la variant *solcir*, i els derivats *sonsida* 'pression, tassement, ravage, dégât, maladie', *sonsiment* 'souffrance, plainte' i *sonsidura* 'rongeure'.

⁷² Al Cantal, *sounsi* 'piétiner, fouler, couler, écraser les récoltes sur pied (herbe, moison) de quelque façon que ce soit' (Dage, 2003: 247-248).

evolucionats entra en l'aragonès: *sulsido*, *sulsirse* 'consumido, encogido, secado, mermado por la acción del calor o del tiempo; impacientado' (Binéfar) i *sulsirse* 'consumirse de impaciencia esperando algo o a alguien' (Vall de Broto). De fet, té una gran extensió en terres aragoneses, aplicat no únicament als sentits desplaçats (cf. Nagore, 1999: 1712-1713; Pardo Asso, 1938: 341-342; Andolz, 1977: 263; Miguel Ballestín, 1989: 238; Gil, 1999: 93; López i Montaner, 2000: 150; Benítez, 2001: 326; Castillo, 2001: 208; Garcés, 2002: 308; Romanos, 2003: 240; Rodés, Maza i Gavín, 2005: 162; Coronas, 2007: 117; Mostolay, 2007: 512),⁷³ sinó també a un esfondrament o corriment de terres o de roques. Amb aquest darrer sentit, compartit amb el català, el trobem sobretot a la província de Terol: *sulsida*, *sursida*, *sulsi-se* 'hundirse el terreno', 'abrirse la tierra por efecto de corrimiento' (ALEANR, mapa 1403; Andolz, 1977: 263; Martín Pardos, 1994: 53; Negredo, 2001-2002: 141; Mercadal, 2004: 181); també a la Baixa Ribagorça occidental: *sulsuise* i *sulsuida* 'desmoronamiento, derrumbamiento, desprendimiento' (Arnal, 2003: 177). El verb *solsir* 'quemarse una comida por exceso de fuego o por escasez de líquido' es documenta l'any 1454 a Terol (Terrado, 1991: 307). De fet, Terrado el considera un mot comú amb el català *solsir*, i no un manlleu d'aquesta llengua. A aquesta afinitat cal unir, com ja hem vist, la de l'occità i el francès. L'àmplia presència en terres aragoneses i la documentació ja medieval són bona mostra del seu ús tradicional i del seu arrelament, en paral·lel al català i a l'occità.⁷⁴

23. El *carrer del Tossal* de Torres Torres (Camp de Morvedre), en la part més alta de la població, és un dels més antics, documentat des del segle XVI (Martí, 1998: 138). El mot *tossal* es recull en català, llatinitzat, al segle XII, i en context català des del segle XIII (DECat, VIII, 641). En el DRAE *tozal* 'colina baja' figura com a aragonès; també Coromines (DCECH, v, 569-570) el considera un mot aragonès, i com a tal diu que el va recollir Covarrubias al segle XVII. Actualment, com a apel·latiu, *tozal* (i *tuzal*)⁷⁵ es conserva amb una major intensitat a la província d'Osca, i perviu a molts llocs de Saragossa i Terol (cf. ALEANR, mapas 1358 i 1359; Callado, 1974: 132; Quintana, 1976: 85; Ariño, 1980: 234-236 i 239; Frago, 1980b: 186; 1982: 60; Guillén, 1981: 82; Vázquez, 1985: 627; 1992-1993: 196-197; 2003a: 59; 2003b: 41; Garcés, 1987: 143; Nagore, 1999: 1793; Castillo, 2001: 219; Negredo, 2001-2002: 144; Selfa, 2003: 51; Martín de las Puebas i Hidalgo, 2003a: 56; 2003b: 34; Porras, Terrado i Vázquez, 2003: 55; Moneva, 2004: 450; Mercadal, 2004: 188; Coronas, 2007: 123; Mostolay, 2007: 539). Vázquez (2002: 43) el situa entre els mots d'origen preromà comuns al català i a l'aragonès. També té continuïtat en gascó: *toussoù*, *toudoù* 'sommets de la tête', *toussoù* 'crâne', 'front'; i, ben relacionat amb el sentit que ara ens ocupa, a l'Arieja:

⁷³ També amb les variants *sunsido*, *sunsido*, *sunsirse*.

⁷⁴ Arriba a zones limítrofes. A Almeria, *sunsia* 'terreno movedizo' (Escobedo, 2003: 236); a Múrcia, *sursido* 'consumido, hablando de guisos' (García Soriano, 1932: 121); a La Roda de la Mancha el *sulsio* és una varietat de planta (Chacón, 1981: 175).

⁷⁵ La variant amb *u*, *tussal*, també es troba en català (DECat, VIII, 641-642).

tòs i tòssa 'tertre', 'colline' (cf. Lespy i Raymond, 1970: II, 314; Rohlf, 1977: 58). D'aquesta mateixa família lèxica es coneix en castellà *tozuelo* 'cerviz', documentat des del segle XVII, mot que, segons Coromines (*DCECH*; *DECat*, VIII, 643), no és d'ús general en aquesta llengua, i és particularment aragonès. Més rar resulta encara en castellà el primitiu *tozo*, en contrast amb el català *tos*. El *DRAE* el recull només a Albacete com a sinònim de *tozuelo*. També es coneix a La Rioja *tozo* 'pequeña eminencia en el campo' (Goicoechea, 1961: 166; Pastor Blanco, 2004: 461). En terres aragoneses es troben altres mots d'aquesta família, com *toza*, *tozar*, *toziar*, *toziador*, *tozola* 'extravagante; terco', *tozolada*, *tozoliar*, *tozolón*, *tozolonero*, *tozoludo*, etcètera (Badia, 1950: 339; Nagore, 1999: 1793-1795),⁷⁶ que hi confirmen la vitalitat i arrelament d'aquest tipus lèxic, en contrast amb el castellà.

24. *El Trenque* és un carrer de Viver (Alt Palància). Gómez Casañ (1988: 253) inclou *trench* 'portillo', documentat l'any 1374 a l'Alt Palància, entre els mots comuns al català i a l'aragonès, i recull en Francisco del Vayo (1569) la forma *trenque*,⁷⁷ que es documenta també en un testament de Saragossa de 1555 (cf. *CORDE*). A aquesta comunitat lèxica cal afegir l'occità *trençar*, tan antic com el català (cf. *DCECH*, V, 597-598; *DECat*, VIII, 757-758; *LR*, V, 415-417; Lespy i Raymond, 1970: II, 334; Bartsch, 1978: 567). En català, *trenc*, derivat de *trençar*, dóna nom també a topònims, com el conegut *carrer del Trenc* de València (*DCVB*, X, 484; *DECat*, VIII, 761). En terres aragoneses, actualment *trenque* 'postigo', 'puerta estrecha', 'portillo',⁷⁸ 'herida en la cabeza a consecuencia de un golpe o caída', 'herida en la piel, poco profunda' (Pardo Asso, 1938: 362; Nagore, 1999: 1814; López i Montaner, 2000: 154; Garcés, 2002: 325; Moneva, 2004: 456); a Benasc, *trenc* (Nagore, 1999: 1813); i el verb *trençar* 'romper, fracturar, quebrar, partir' (Badia, 1950: 340; Nagore, 1999: 1813; Moneva, 2004: 456), documentat ja al segle XIV (Moneva, 2004: 455; *CORDE*). En el *DRAE*, *trenque* 'dique construido para cortar o desviar la corriente de un río' es recull a Múrcia i Terol. Ja figurava, com a veu pròpia de Múrcia, en *Autoridades* (VI, 350).⁷⁹ Coromines (*DCECH*, V, 601) considera que el murcià i aragonès *trenque* procedeix del català *trenc*. Això contrasta amb l'opinió que ja hem vist de Gómez Casañ. També Vázquez (2002: 45) inclou *trençar* entre el lèxic aragonès d'origen indoeuropeu. Recordem la documentació medieval de *trençar* en terres aragoneses i la seua presència en occità, varietat amb la qual l'aragonès manté una notable proximitat lèxica. Per tant, és molt possible que siga un cas més de comunitat lèxica entre el català, l'aragonès i l'occità.

⁷⁶ Al segle XV es documenta a Terol *toz* 'testuz, tozuelo, parte superior de la cabeza situada entre los cuernos de un animal bovino u ovino' (Terrado, 1991: 313).

⁷⁷ A Lludient, *trençar* 'romper' (Alba, 1986: 156); al Villar, *trençar* 'romper', usat només en el joc de pilota (Llitas, 1959: II, 204); a Xest, *trenc* o *trenque* 'descalabradura, herida abierta en la cabeza' (Sánchez, 1998: 155); a Torrevella, *trenque* 'descalabradura o brecha', 'cicatriz que queda como consecuencia de la misma' (Pérez Maeso, 1980: 125); a Villena, *trenque* 'pliegue de una tela', 'raya del pantalón' (Soler, 1993: 278).

⁷⁸ Borao (1859: 246) afeg que hi ha un carrer de Saragossa que conserva aquest nom.

⁷⁹ Per a l'ús de *trenque* i *trenquear* en murcià, vegeu García Soriano (1932: 127).

En conclusió, es confirma la continuïtat i les afinitats lèxiques entre l'aragonès, el català i l'occità, i com la toponímia valenciana de frontera reflecteix aquesta realitat. En el cas de les comarques valencianes castellanoparlants, en els topònims comuns al valencià i a l'aragonès, en molts casos deuen actuar tots dos elements, el català i l'aragonès, com a factors propiciadors de la seua presència en aquestes comarques.

Hem comprovat la presència de mots o variants comuns al català i a l'aragonès entre els quals no hi ha evidències d'una relació de manlleu, sinó més aviat el contrari. En alguns hi ha més certesa que en altres sobre la realitat d'una situació de continuïtat d'àrea lingüística. Es tracta de mots com *alfaz* (*alfás*) – *alfás*, *almenara*, *albellón*, *arbellón* – *albelló*, *arbelló*, *alterón* – *alteró*, *cubo* – *cup*, *dula*, *fusta*, *jovada*, *nogueira*, *purna*, *solsida* (*sulsida*), *tozal* – *tossal*. De vegades, com hem vist, hi ha discrepàncies entre els estudiosos sobre l'origen autòcton comú o el manlleu en una o altra direcció. És el cas de *badina* pel que fa al català, i de *cambra*, *mas* (i els seus derivats *masada*, *masia*) i *trenque* – *trenc* en aragonès, si bé en aquests casos l'antiguitat i extensió dels mots en terres aragoneses, així com la seua connexió occitana, semblen afavorir la continuïtat lèxica. En altres casos cal comptar amb possibles aragonesismes del valencià: *cabeço*, *catxirulo* (*catxerulo*), *fardatxo*, *fondo*, i potser també *cano* i *falaguera*, en lloc de la forma general catalana *falguera*, sense oblidar que alguns d'aquests mots han estat explicats també com a mossarabismes.

D'altra banda, hem aportat dades sobre la presència de diverses veus en terres aragoneses. Així, recollim mots, accepcions o variants formals aragoneses no enregistrades en el DCECH, en el DECat ni en el DRAE: *arbellón*, *alfaz*, *cambrucho*, *cobarchera*, *cubo*, *falaguera*, *milorcha*, *sunsirse*, *sulsida*, *purnallo*, *espurnella*, etcètera. Hem pogut confirmar la pervivència actual en terres aragoneses de determinats mots que el DCECH, el DECat o el DRAE només recullen com a formes antigues: *albellón*, *cambra*, *fondo* o *milocha*, i, a més a més, hem aportat documentació medieval de veus aragoneses que són documentades més modernament en el DCECH i en el DECat, o que no hi són documentades: *alfaz*, *cambra*, *mas*, *masada*, *trencar*, *purna*, *almenara*. Igualment, ampliem, respecte a aquests diccionaris, l'extensió territorial d'alguns vocables en terres aragoneses: *alfaz*, *curto*, *purna*, *mas*; així com l'àrea geogràfica de determinats mots en els parlars castellans orientals: *fardacho* (*hardacho*, *gardacho*), *almenara*, *alterón*, *badina*, *cambra*, *curto*, *purnia*, etcètera.

BIBLIOGRAFIA

- Alba, Isabel (1986), *El habla de Ludiente*, Castelló, Diputació.
- (1992), «Toponímia de Ludiente (Alt Millars)», *Societat d'Onomàstica: Butlletí Interior*, 48, pp. 187-193.
- Alcaide Balaguer, Lluís Vicent (1995), «Toponímia de les delimitacions del terme de Gilet», dins Rosselló i Casanova (1995), vol. 1, pp. 327-343.
- , i Josep Antoni Lluésma (1995), «Toponímia del sistema de reg de l'horta vella de Sagunt», dins Rosselló i Casanova (1995), vol. 1, pp. 345-374.

- Alcalá Venceslada, Antonio (1998), *Vocabulario andaluz*, Jaén, Universidad.
- ALEANR = Alvar, Manuel, Antonio Llorente i Gregorio Salvador (1979-1983), *Atlas lingüístico y etnográfico de Aragón, Navarra y Rioja*, Saragossa / Madrid, Departamento de Geografía Lingüística / IFC, 12 vols.
- Alepuz Marco, Daniel, i Josep Maria Francés Duato (2002), *El terme de Sagunt*, Sagunt, Associació Cultural Falla Santa Anna.
- Aleza, Milagros (1980), *El habla de Tous*, memòria de llicenciatura, València, Universitat.
- Alibert, Louis (2002), *Dictionnaire occitan-français*, Toulouse, Institut d'Estudis Occitans.
- Alvar, Manuel (1950), «Materiales para una dialectología bajo-aragonesa, I: A propósito de la "Noticia del habla de Aguaviva de Aragón", II: El habla de Cuevas de Cañart», *Archivo de Filología Aragonesa*, III, pp. 181-224.
- (1953), *El dialecto aragonés*, Madrid, Gredos.
- (1973-1978), *Estudios sobre el dialecto aragonés*, Saragossa, IFC, 2 vols.
- (1999), «Correspondencias léxicas entre el bearnés y el aragonés», dins *Jornadas de Filología Aragonesa en el L Aniversario del AFA*, vol. I, Saragossa, IFC, pp. 11-89.
- Andolz, Rafael (1977), *Diccionario aragonés*, Saragossa, Librería General.
- Ariño, Luis (1980), *Repertorio de nombres geográficos: Huesca*, Saragossa, Anubar.
- Arnal, María Luisa (2003), *Diccionario del habla de la Baja Ribagorza occidental (Huesca)*, Saragossa, Gara d'Edicions / IFC.
- Arnal Ibáñez, Vicent, i Xavier Coloma Fuster (1995), «Toponímia del sistema de regs de la font de la Vall de Segó», dins Rosselló i Casanova (1995), vol. I, pp. 419-430.
- Autoridades* = Real Acadèmia Española, *Diccionario de autoridades*, Madrid, Gredos, 1984.
- Badia i Margarit, Antoni (1950), *El habla del valle de Bielsa (Pirineo aragonés)*, Barcelona, CSIC.
- Barberá Albalat, F. Vicente (1962), «Algunas voces de Vall de Almonacid (Castellón)», *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 18, pp. 245-257.
- Bartsch, Karl (1978), *Chrestomathie provençale, d'après la 2e édition de 1868, augmentée et refondue entièrement*, Raphèle-lès-Arles, Marcel Petit.
- Benítez, Mª Pilar (2001), *L'ansotano: estudio del habla del valle de Ansó*, Saragossa, Gobierno de Aragón.
- Bernal, Chesús, i Francho Nagore (1999) (eds.), *Diccionario aragonés*, Saragossa, Ediziós de l'Astral.
- Berraondo, Mª Jesús (1985), «Voces aragonesas de Obón (Teruel)», *Rolde*, pp. 8-10.
- Biarnès, Carmel (1986), «La Vall de l'Ebre i l'aproximació a la toponímia del País Valencià», dins *Xe Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. 1er d'Onomàstica Valenciana*, València, Generalitat Valenciana, pp. 47-57.
- Blas, Fernando, i Fernando Romanos (2005), *El aragonès de Baixo Peñas*, Saragossa, Gara d'Edicions.
- Borja Cortijo, Helios (1999), «El catalán y el aragonés en el Segorbe de principios del siglo XV», *Instituto de Cultura Alto Palancia*, 9, pp. 33-44.
- (2001), *Història d'Algímia*, Algímia, Ajuntament.
- Botella, Rosa, i Mª Jesús Devís (1986), «Toponímia de Bunyol», dins *Xe Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. 1er d'Onomàstica Valenciana*, València, Generalitat Valenciana, pp. 58-73.
- Briz, Antonio (1991), *El parlar de la comarca de Requena-Utiel*, València, Generalitat Valenciana.
- Buj Alfara, Àngela (2001), «Correspondències lèxiques entre el parlar de Fortanete i el parlar d'Alcanar», dins *Estudios y rechiras arredol d'a luenga aragonesa y a suya literatura. Autas da II trobada*, Osca, IEA, pp. 187-206.
- Calero López de Ayala, José Luis (1981), *El habla de Cuenca y su Serranía*, Cuenca, Diputación.

- Callado García, Antonio (1974), *Repertorio de nombres geográficos: Zaragoza, València, Anubar*.
- Casanova, Emili (ed.) (1997), *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica, València, Denes*.
- (1998), «Joan Coromines i el lèxic català: aspectes històric i geogràfic», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 74, pp. 567-628.
- (2001), «La frontera lingüística castellano-catalana en el País Valenciano», *Revista de Filología Románica*, 18, pp. 213-260.
- (2002), «Què té el valencià d'aragonès? Particularitats del valencià a causa de l'aragonès», dins *Actas del V Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española*, Madrid, Gredos, pp. 1661-1677.
- (2003), «El lèxic de la Decadència en els estudis etimològics: el cas del DECAT de Joan Coromines», dins *Actes del Dotzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, III, Barcelona, PAM, pp. 189-221.
- Castán Esteban, José Luis (2002), «La influencia de la trashumancia aragonesa en la onomàstica valenciana», dins *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes*, València, Universitat, pp. 15-38.
- Castillo Seas, Fabián (2001), *Bocabulario de l'aragonès d'Alquezra y lugars d'a redolada*, Osca, CFA.
- Castro Merino, Andrés (1992), «Lesico de Billar d'o Salz», *Ruxiada*, 10, pp. 6-21.
- Chacón, Teudiselo (1981), *El habla de La Roda de La Mancha*, Albacete, Instituto de Estudios Albacetenses.
- Colomina, Jordi (1991), *El valencià de la Marina Baixa*, València, Generalitat Valenciana.
- (1995), «La influència del català sobre el castellà del Regne de Múrcia (segles XIII-XVII)», dins *Llengües en contacte als regnes de València i de Múrcia (segles XIII-XV)*, Alacant, Universitat, pp. 221-275.
- , Mª Josep Pont i Miquel Salvà (1986), «Topònims i malnoms de Tàrbena (la Marina Meridional)», dins *X^è Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. 1er d'Onomàstica Valenciana*, València, Generalitat Valenciana, pp. 91-100.
- Colón, Germà (1976), *El léxico catalán en la Romania*, Madrid, Gredos.
- (2002), *Para la historia del léxico español*, Madrid, Arco/Libros.
- CORDE = Real Academia Española: Banco de datos (CORDE) [en línia]. *Corpus diacrónico del español*. <http://www.rae.es> [setembre 2007].
- Coronas, Mariano (2007), *Vocabulario aragonés de Labuerda – A Buerda (Sobrarbe)*, Saragossa, Xordica.
- Dage, Maurice (2003), *Dictionnaire carladézien occitan-français*, Aurillac, Lo Convise.
- DCECH = Coromines, Joan (1980-1991), *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, con la colaboración de José A. Pascual, Madrid, Gredos, 6 vols.
- DCVB = Alcover, Antoni M., i Francesc de B. Moll (1988), *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll, 10 vols.
- DECat = Coromines, Joan (1980-2001), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial, 10 vols.
- Díaz-Peco, Julián (1963), «Contribución al estudio del vocabulario usado en Torrelapaja (Zaragoza)», *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 19, pp. 297-327.
- Domingues i Benloc, Joan (1997), *Toponímia dels pobles valencians. Benaguasil. El Camp de Túria*, València, Generalitat Valenciana.
- DRAE = Real Academia Española, *Diccionario de la lengua española*, 22^a ed. <<http://www.rae.es>>.
- Enguita, José María (1991), «Aragón en la Edad Media: un bosquejo lingüístico», dins *I Curso sobre Lengua y Literatura en Aragón (Edad Media)*, Saragossa, IFC, pp. 49-66.
- Escobedo, Antonio (2003), *Vocabulario almeriense*, Almería, Universidad.
- Escrig, Josep (1851), *Diccionario valenciano-castellano*, València, J. Ferrer d'Orga.
- Fernández, Pilar (1998), «El habla de Pina de Montalgrao», *Instituto de Cultura Alto Palancia*, 7, pp. 57-80.

- Fernández Cáncer, Arturo (1992), «Bocabulario d'Alloza (Baxo Aragón), con os suyos modismos más usuales», *Fuellas*, 89, pp. 15-20.
- Forés, Josep, i Miquel Acsensi (1995), «Toponímia de camins. La Vall dels Alcalans», dins Rosselló i Casanova (1995), vol. II, pp. 915-944.
- Fort Cañellas, María Rosa (1994), *Léxico romance en documentos medievales aragoneses (siglos XI y XII)*, Saragossa, Gobierno de Aragón.
- Frago, Juan A. (1980a), «Sobre el léxico aragonés. Datos para el estudio de su frontera con el del catalán noroccidental a mediados del siglo XV», dins *Actes del Cinqué Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, PAM, pp. 405-440.
- (1980b), *Toponímia del Campo de Borja: estudio lexicológico*, Saragossa, IFC.
- (1982), «Toponímia navarroaragonesa del Ebro (IV): orónimos», *Archivo de Filología Aragonesa*, 30-31, pp. 23-61.
- (1987), «Toponímia navarroaragonesa del Ebro (VI): fauna», *Archivo de Filología Aragonesa*, 39, pp. 55-88.
- Garcés, María Pilar (1987), «Vocablos dialectales relacionados con la naturaleza del terreno», *Epos*, III, pp. 139-153.
- Garcés, Agliberto (2002), *Fraseología de habla popular aragonesa*, Osca, CFA.
- García Osuna, Antoni (2000), «Toponímia en els tasación y salario de los vhedores d'Algímia d'Almonesir de 1670 i 1843: canvis i pervivències», dins *Estudis de Toponímia Valenciana en honor de Vicenç M. Rosselló i Verger*, València, Denes, pp. 157-181.
- García Perales, Vicent-Ferran (2001), *Atlas lingüístico de la Península Ibérica (ALPI). Edició i estudi del País Valencià*, tesi doctoral, València, Universitat, 4 vols.
- García Soriano, Justo (1932), *Vocabulario del dialecto murciano*, Madrid, C. Bermejo.
- Gargallo, José Enrique (1987), *Una encrucijada lingüística entre Aragón, Valencia y Castilla: el Rincón de Ademuz*, tesi doctoral, Barcelona, Universidad Central.
- Gil, Antón Chusé (1999), *Léxico aragonés de Sos del Rey Católico*, Saragossa, Crica.
- Gimeno Betí, Lluís (1995), «L'adstrat aragonès en un document castellonenc del segle XIV», dins Jordi Colomina i Castanyer (ed.), *Llengües en contacte als regnes de València i de Múrcia (segles XIII-XV)*, Alacant, Universitat, pp. 79-98.
- Giralt, Javier (2005), *Lèxic de La Llitera*, Lleida, Milenio.
- Gispert Macián, Luis (1995), *Por tierras del Alto Palancia*, València, Marí Montañana.
- Goicoechea, Cesáreo (1961), *Vocabulario riojano*, Madrid, Anejos del Boletín de la RAE.
- Gómez Casañ, Rosa (1988), *Aproximación a la historia lingüística del Alto Palancia entre los siglos XIII y XVI*, Sogorb, Ajuntament.
- , i Luis Ramón Martín Pérez (2003), «Sobre los nombres de las corralizas de ganado de Jérica», dins Emili Casanova i Lluís R. Valero (eds.), *XXIX Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, València, Denes, pp. 401-410.
- Gómez Ortín, Francisco (1991), *Vocabulario del Noroeste murciano*, Múrcia, Consejería de Cultura, Educación y Turismo.
- González i Felip, Mª Soledat (1991), «El parlar de la Plana Baixa», dins *Miscel·lània 91*, València, Generalitat Valenciana, pp. 7-76.
- Guillén Calvo, Juan José (1981), *Toponímia del valle de Tena*, Saragossa, IFC.
- Guillén García, José (1974), *El habla de Orihuela*, Alacant, Institut d'Estudis Alacantins.
- Guinot, Enric (1999), *Els fundadors del Regne de València*, València, 3 i 4.
- (2002), «El repoblament aragonès: colonització i llengües (segles XII-XIII)», *Caplletra*, 32, pp. 85-94.
- Gulsoy, Joseph (2001), *Estudis de filologia valenciana*, València, Universitat.

- Iborra Lerma, José Manuel (1981), *Realengo y señorío en el Camp de Morvedre*, Sagunt, Caja de Ahorros y Socorros de Sagunto.
- ICV = Institut Cartogràfic Valencià, CV 10. 639, 640, 667, 668. Escala 1: 10 000 [documents cartogràfics], València.
- Iribarren, José María (1952), *Vocabulario navarro*, Pamplona, Institución Príncipe de Viana.
- Lagüens, Vicente (1999), «Estado actual de los estudios sobre el aragonés medieval», dins *Jornadas de Filología Aragonesa*, vol. II, Saragossa, IFC, pp. 163-264.
- Ledesma Rubio, María Luisa (1991), *Cartas de población del Reino de Aragón en los siglos medievales*, Saragossa, IFC.
- Lespy, Vastin, i Paul Raymond (1970), *Dictionnaire béarnais ancien et moderne* (réimpression de l'édition de Montpellier, 1887), Ginebra, Slatkine, 2 ts.
- Levy, Émil (1980), *Petit dictionnaire occitan-français*, Raphèle-les-Arles, Culture Provençale Méridionale.
- Llatas, Vicente (1959), *El habla del Villar del Arzobispo*, València, Institución Alfonso el Magnánimo, 2 vols.
- Llombart, Constantí (1887), *Diccionario valenciano-castellano*, València, Pascual Aguilar.
- Lombarte i Arrufat, Desideri (1990), *600 anys de toponímia a la vila de Pena-roja*, Calaceit, Xarxa Cultural.
- López, Claudio (1996), *Sustrato catalán en el habla de Chiva*, Chiva, Casa de Cultura.
- López, José Ignacio, i Mª Dolores Montaner (2000), *Bocabulario de Plasenzia (Sotonera)*, Osca, CFA.
- López Navarrete, Rafael (1992), *El habla de Sarrión*, Barcelona, Gregorio López Navarrete.
- LR = Raynouard, François (1838-1844), *Lexique roman ou Dictionnaire de la langue des troubadours*, París, Chez Silvestre.
- Martí, Emili, i Salvador Aparicio (1989), *El léxico de Anna*, Anna, Ajuntament.
- Martí Gadea, Joaquim (1891), *Diccionario valenciano-castellano*, València, José Canales Romà.
- Martí Mestre, Joaquim (1998), *Toponímia actual i pretèrita de la Baronia de Torres Torres: Algímia, Torres Torres i Alfara*, Algímia de la Baronia, Ajuntament.
- (2000), «La toponímia del Camp de Morvedre en l'Onomasticon Cataloniae de Joan Coromines», *Braçal*, 21-22, pp. 65-111.
- (2008), «Afinitats entre el català i l'aragonès en terres valencianes. Correspondències entre la toponímia del Camp de Morvedre i de l'Alt Palància», dins *XXXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica (Algemés, octubre 2005)*, València, Denes, pp. 339-388.
- Martín de las Puebas, Jesús, i María Asunción Hidalgo (2003a), *Municipio de Sahún*, Lleida, Milenio («Toponímia de Ribagorza», 14).
- (2003b), *Municipio de Chía*, Lleida, Milenio («Toponímia de Ribagorza», 11).
- Martín Pardos, Miguelánchel (1987), «Replega de toponímia y lexico aragonès en Cribillén (Tergüel)», *Fuellas*, 61, pp. 6-12.
- (1994), «Lesico de Pancrudo», *Ruxiada*, 18-19-20, pp. 1-58.
- Martines, Josep (2000), «Una família léxica conflictiva?: *saga*, *sagar*, *assagar* (?) i *assagador* o *assegador*», *Societat d'Onomàstica: Butlletí Interior*, 82, pp. 115-133.
- (2002), «L'aragonès i el lèxic valencià. Una aproximació», *Caplletra*, 32, pp. 157-201.
- Martínez, Bernardo (1947), «Breve estudio del dialecto enguerino», *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 8, pp. 83-87.
- Martínez Sevilla, José (1976), *¡Ira chacha! El lenguaje de Ayora y su anécdota*, Ayora.
- Mercadal Andrés, Manuel (2004), «Vocabulario de la Sexma de la Honor de Huesa del Común (Teruel)», *Cuadernos de Aragón*, 30, pp. 1-219.
- Miguel Ballestín, Pascual (1989), «El habla de Gallocanta, una realidad viva», *Xiloca*, 3, pp. 201-242.

- Mistral, Frédéric (1979), *Lou trèser dôu felibrige: dictionnaire provençal-français*, Aix-en-Provence, Edisud, 2 vols.
- Moneva y Puyol, Juan (2004), *Vocabulario de Aragón*, Saragossa, Xordica.
- Montoya, Brauli (1989), *La interferència lingüística al sud valencià*, València, Generalitat Valenciana.
- (1995), «Toponímia d'estrat. El cas del català a Múrcia», dins Rosselló i Casanova (1995), vol. 1, pp. 1035-1059.
- Monzó Nogués, Andrés (1951), «El Mijares y el mijarense», *Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 19, pp. 41-65, 93-129 i 187-249.
- Mostolay, Chesús de (2007), *El aragonés en el Somontano de Barbastro*, Saragossa, Aneto.
- Mott, Brian (2000), *Diccionario etimológico chistabino-castellano, castellano-chistabino*, Saragossa, IFC.
- Moya, Josep A. (1995), «Toponímia de les Alcubles», dins Rosselló i Casanova (1995), vol. 1, pp. 599-616.
- Moyano, Ruth, i José R. García (1997), «Introducció a la toponímia històrica de Riba-roja», dins Casanova (1997), pp. 745-752.
- Muñoz Garrido, Vidal (1974), *Repertorio de nombres geográficos: Teruel*, València, Anubar.
- Mut, Josep Enric (1995), «Toponímia de Guadassuar. Del segle XIII a l'època moderna», dins Rosselló i Casanova (1995), vol. 1, pp. 309-325.
- Nagore, Francho (dir.) (1999), *Endize de bocables de l'aragonès seguntes os repertorios lexicos de lugars y redoladas de l'Alto Aragón*, Osca, IEA, 4 vols.
- (2003), *El aragonés del siglo XIV según el texto de la Crónica de San Juan de la Peña*, Saragossa, IEA («Colección de Estudios Altoaragoneses», 48).
- Nebot Calpe, Natividad (1983), «Germanismos y arabismos en el habla castellano-aragonesa del Alto Mijares y del Alto Palancia (Castellón)», *Archivo de Filología Aragonesa*, 32-33, pp. 47-99.
- (1985), «El castellano-aragonés en tierras valencianas (Alto Mijares, Alto Palancia, Serranía de Chelva, Enguera y la Canal de Navarrés)», *Archivo de Filología Aragonesa*, 34-35, pp. 395-535.
- (1990), «Léxico referente al mundo de las plantas en el Alto Mijares y el Alto Palancia (Castellón)», *Archivo de Filología Aragonesa*, 44-45, pp. 95-160.
- (1991), *Toponimia del Alto Mijares y del Alto Palancia: estudio etimológico*, Castelló, Diputació de Castelló.
- Negredo, Marco (2001-2002), «O hablar de Fuenferrada (Cuencas mineras zentrals)», *Luenga & Fablas*, 5-6, pp. 87-148.
- OnCat* = Coromines, Joan (1994-1997), *Onomasticon Cataloniae*, Barcelona, Curial, 8 vols.
- Ortuño, Miguel, i Carmen Ortín (1999), *Diccionario del habla de Yecla*, Yecla, Ayuntamiento.
- Padilla, Xosé A., i Raquel Martínez (1999), «Rastreado el aragonés en el bajoaragonés de la comarca del Alto Palancia (el habla de Torás y sus peculiaridades léxicas y fonéticas)», dins *Estudios de historia de la lengua española en América y España*, València, Universitat de València, pp. 229-237.
- Palay, Simin (1974), *Dictionnaire du Béarnais et du Gascon modernes*, París, ECNRS.
- Pastor, Manuel, i Jorge Hermosilla (2000), «Valencianismes en la toponímia de la "Hoya de Buñol"», dins *Estudis de Toponímia Valenciana en honor de Vicenç M. Rosselló i Verger*, València, Denes, pp. 339-361.
- Pastor Blanco, José María (2004), *Tesoro léxico de las hablas riojanas*, Logronyo, Universidad de La Rioja.
- Penalba, Teresa, i Andrés Navarro (1997), «Aproximación a la historia del habla de la Hoya de Buñol – Chiva», *Revista de Estudios Comarcales Hoya de Buñol – Chiva*, 2, pp. 35-58.
- Peraire, Joan (1992), «Aproximació a la toponímia històrica de la Tinença de Culla (segles XVI-XVII)», *Societat d'Onomàstica: Butlletí Interior*, 48, pp. 115-157.
- Pérez Albiac, Chusé Luis (1989), «L'aragonés en Caspe (Baxo Aragón)», *Fuellas*, pp. 13-16.
- Pérez Maeso, José Luis (1990), *Diccionario torrevejense*, Múrcia, Ayuntamiento de Torreveja.

- Ponsoda, Joan J. (1995), «Les llengües dels mudèjars i dels repobladors al comtat de Cocentaina al segle XIII», en *Llengües en contacte als regnes de València i de Múrcia (segles XIII-XV)*, Alacant, Universitat, pp. 115-133.
- Porras, Encarna, Javier Terrado i Jesús Vázquez (2003), *Municipio de Perarrúa*, Lleida, Milenio («Toponímia de Ribagorça», 15).
- Pottier, Bernard (1948-1949), «Étude lexicologique sur les inventaires aragonais», *Vox Romanica*, 10, pp. 87-219.
- Puchol Pérez, Joan V. (1988), «Toponímia de Guadassuar: les partides rurals», dins *Miscel·lània Moreu-Rey*, III, Barcelona, PAM, pp. 85-111.
- Quilis, Antonio (1960), «El habla de Albacete (contribución a su estudio)», *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 16, pp. 413-442.
- Quintana, Artur (1976), «El aragonés residual del bajo valle del Mezquín», *Archivo de Filología Aragonesa*, 18-19, pp. 53-86.
- Ribera, Agustí (1997), «Sobre la nominació dels jaciments arqueològics. La Vall d'Albaida», dins *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana*, Ontinyent, Denes, pp. 891-906.
- Río Martínez, Bizén d'o (1999), «Replega de toponímia de l'Altoaragón, pillando como fuen o Boletín Oficial de la Provincia de Huesca (1971-1996)», en *Estudios y rechiras arredol d'a luenga aragonesa y a suya literatura. Autas da I trobada*, Osca, IEA, pp. 229-240.
- Ríos García, Isabel (1989), *El habla de Sot de Ferrer*, Castelló, Diputació.
- Rochegude, Henri Pascal de (1819), *Essai d'un glossaire occitanien pour servir à l'intelligence des poésies des troubadours*, Tolosa, Benichet Cadet.
- Rodés, Francho, Paquita Maza i Gonzalo Gavín (2005), *Bocabulario monegrino*, Osca, CFA.
- Rodrigo Alfonso, Carles (2000), «Toponímia i territori a la Puebla de San Miguel», dins *Estudis de Toponímia Valenciana en honor de Vicenç M. Rosselló i Verger*, València, Denes, pp. 421-430.
- Rohlf, Gerhard (1977), *Le gascon: études de philologie pyrénéenne*, Tubinga, Max Niemeyer.
- (1985), *Diccionario dialectal del Pirineo aragonés*, Saragossa, IFC.
- Romanos Hernando, Fernando (2000), «Aragonès ribagorzano: lesico emplegau en a obra de Pablo Recio», *Luenga & Fabras*, 4, pp. 29-89.
- (2003), *Al límite: la pervivencia del aragonés en las comarcas del norte de Zaragoza*, Saragossa, DPZ.
- , i Fernando Sánchez Pitarch (1999), *L'aragonès de A Fueba. Bocabulario y notas gramaticals*, Osca, CFA.
- Ros, Carles (1764), *Diccionario valenciano-castellano*, València, s. n.
- Rosselló Verger, Vicenç M. (1986), «La frontera lingüística del Caroig i la Canal de Navarrés a la llum de la toponímia», en *Xe Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. 1er d'Onomàstica Valenciana*, València, Generalitat Valenciana, pp. 482-494.
- , i Emili Casanova (eds.) (1995), *Materials de Toponímia (Mestratge de Toponímia. 1990-1991)*, València, Denes / Universitat, 2 vols.
- Rubio Vela, Agustín (2002), «Valencia y los aragoneses en la Baja Edad Media: la ruta del trigo», *Caplletra*, 32, pp. 95-110.
- Sánchez, Antonio, i Francisco Martínez (2002), *Gran diccionario popular de Cartagena y su comarca*, Múrcia, La Opinión.
- Sánchez, Vicente (1998), *Vocabulario para andar por Cheste*, Xest, ed. de l'autor.
- Sánchez Domingo, Vicente (1984), *Ensayo geográfico, histórico y sociológico. Gátova (Castellón)*, Gátova, Ayuntamiento de Gátova.
- Sanchis Guarner, Manuel (1967), «Las hablas del Alto Mijares y Fanzara (provincia de Castellón)», *Boletín de la Real Academia Española*, 47, pp. 201-212.

- Segura Llopes, Carles (2003), *Una cruïlla lingüística: caracterització del parlar del Baix Vinalopó*, Alacant, Universitat.
- Selfa Sastre, Moisés (2003), *Toponimia del valle medio del Ésera (Huesca)*, Lleida, Pagès.
- Serna, José S. (1983), *Cómo habla La Mancha. Diccionario manchego*, Albacete.
- Sesma, J. Ángel, i Ángeles Líbano (1982), *Léxico del comercio medieval en Aragón (siglo xv)*, Saragossa, IFC.
- Soler García, José María (1993), *Diccionario villenero*, Alacant, Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert.
- Soto López, Alberto (2002), *Sustrato catalán en el habla del Bajo Segura*, Alacant, Instituto Alicantino de Cultura Juan Gil-Albert.
- Terrado, Javier (1991), *La lengua de Teruel a fines de la Edad Media*, Terol, IET.
- Tilander, Gunnar (ed.) (1956), *Vidal Mayor: traducción aragonesa de la obra In excelsis Dei Thesauris de Vidal de Canellas*, Lund, Hakan Ohlssons, 3 vols.
- Torres Fornes, Cayetano (1903), *Sobre voces aragonesas usadas en Segorbe*, València, s. n.
- TPV = *Toponímia dels pobles valencians*, València, Generalitat Valenciana (versió informàtica).
- Tudón Presas, Rafael (1999), «Características del habla de la población [El Toro]», *Instituto de Cultura Alto Palancia*, 8, pp. 174-179.
- Vallcanera, María Josefa (1976), *Repertorio de nombres geográficos: Murcia*, València, Anubar.
- Vázquez Obrador, Jesús (1985), «Toponimia de Rodellar», *Archivo de Filología Aragonesa*, 36-37, pp. 623-660.
- (1989), «Pervivencia de apelativos de la flora y de la fauna en la toponimia de Sobremonte (Huesca)», *Archivo de Filología Aragonesa*, 42-43, pp. 149-172.
- (1992-93), «Toponimia de Sobremonte (Huesca). iv: oronimia», *Archivo de Filología Aragonesa*, 48-49, pp. 173-201.
- (2002), «Aportaciones de las lenguas prerromanas a la conformación del aragonés», *Caplletra*, 32, pp. 35-51.
- (2003a), *Municipio de Capella*, Lleida, Milenio («Toponimia de Ribagorza», 13).
- (2003b), *Municipio de Estadilla*, Lleida, Milenio («Toponimia de Ribagorza», 16).
- Veny, Joan (1991), «Petges aragoneses en els dialectes catalans meridionals», dins Joan Veny, *Mots d'ahir i mots d'avui*, Barcelona, Empúries, pp. 97-114.
- Villanueva Barrachina, Mª Carmen (1995), «Peculiaridades léxicas del habla de Caudiel (I parte)», *Instituto de Cultura Alto Palancia*, 2, pp. 37-54.
- (1996), «Peculiaridades léxicas del habla de Caudiel (II parte)», *Instituto de Cultura Alto Palancia*, 3, pp. 51-66.
- Zamora Vicente, Alonso (1943), «Notas para el estudio del habla albaceteña», *Revista de Filología Española*, 27, pp. 233-255.